

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

**Ψυχομετρικός Έλεγχος της Κλίμακας Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων
σε Ελληνικό Δείγμα Γενικού Πληθυσμού και Επαγγελματιών Ψυχικής Υγείας**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιωάννα Φωτοπούλου

Ιανουάριος, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Παναγιώτης Κορδούτης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Σουλτάνα Μαντόγλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Μπράιλας Αλέξης, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ιωάννα Φωτοπούλου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνωμών της συγγραφέως.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή	7
Ετεροκανονικότητα: Ορισμός, Συναφείς Έννοιες, Συσχετίσεις	7
Ετεροκανονικότητα στην Ελλάδα	11
Μέτρηση Ετεροκανονικότητας: Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale.....	13
Η Παρούσα Έρευνα	14
Μέθοδος	15
Συμμετέχοντες	15
Εργαλεία.....	15
<i>Μετάφραση</i>	15
Διαδικασία.....	19
Στατιστική Ανάλυση	20
Αποτελέσματα	20
Περιγραφική Στατιστική	20
Έλεγχοι Εγκυρότητας	23
<i>Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση (CFA)</i>	23
Γράφημα 1 ^α	24
<i>Μοντέλο δύο παραγόντων για το γενικό πληθυσμό</i>	24
Γράφημα 1 ^β	24
<i>Μοντέλο δύο παραγόντων για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας</i>	24
<i>Συγκλίνουσα και Αποκλίνουσα Εγκυρότητα</i>	25
Έλεγχος Αξιοπιστίας Εσωτερικής Συνάφειας.....	27
Συζήτηση	28

Περιορισμοί και Προτάσεις Μελλοντικής Έρευνας.....	31
Βιβλιογραφία	34
Παράρτημα	45
Ερωτηματολόγια για τον Έλεγχο της Εγκυρότητας της ΚΕΣΠ.....	45
<i>Κλίμακα Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων</i>	<i>45</i>
<i>Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας (γκέι) (Morrison & Morrison, 2003).....</i>	<i>46</i>
<i>Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας (λεσβίες) (Morrison & Morrison, 2003)</i>	<i>47</i>
<i>Στάσεις Απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι (Grigoropoulos και συν., 2010).....</i>	<i>48</i>
<i>Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες (Ashton & Lee, 2009)</i>	<i>49</i>
<i>Ευρετήριο Προσωπικής Αντίδρασης (Reynolds, 1982)</i>	<i>49</i>

Περίληψη

Η ετεροκανονικότητα περιγράφει ένα κοινωνικό σύστημα ιεραρχίας που αναφέρεται σε πεποιθήσεις, στάσεις και κοινωνικές πρακτικές οι οποίες βασίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχουν μόνο δύο φύλα διακριτά μεταξύ τους και ότι η ετεροσεξουαλικότητα αποτελεί τη μόνη «φυσιολογική», επιθυμητή και αποδεκτή σεξουαλική συμπεριφορά. Δεδομένης της απουσίας ενός εργαλείου μέτρησης της ετεροκανονικότητας στην Ελλάδα, η παρούσα μελέτη εξέτασε την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της Κλίμακας Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων (ΚΕΣΠ· Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale, HABS· Habarth, 2015) σε ελληνικό δείγμα 973 στρέιτ και ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (γενικός πληθυσμός: $n = 605$, επαγγελματίες ψυχικής υγείας: $n = 368$). Η Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση (CFA) έδειξε ότι η ΚΕΣΠ έχει αποδεκτή δομική εγκυρότητα (δύο παράγοντες, φορτίσεις λημμάτων $> .30$) με καλούς δείκτες προσαρμογής στα δεδομένα και των δύο δειγμάτων. Ενδείξεις για τη συγκλίνουσα και αποκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας παρείχαν οι θετικές συσχετίσεις της Ετεροκανονικότητας με την Ομοαρνητικότητα και τις αρνητικές Στάσεις απέναντι σε γκέι άνδρες και λεσβίες γυναίκες και η αρνητική συσχέτισή της με την Ανοιχτότητα σε εμπειρίες, αντιστοίχως. Σε αντίθεση με αυτό που αναμενόταν, μόνο ο παράγοντας Ουσιακρατικές Πεποιθήσεις Φύλων βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την Κοινωνική Επιθυμητότητα στο δείγμα του γενικού πληθυσμού. Ως προς την αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας της κλίμακας, οι δείκτες α του Cronbach για τους δύο παράγοντες ήταν .85 και .89 στο γενικό πληθυσμό, .76 και .73 στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Συμπερασματικά, η ΚΕΣΠ συνιστά ένα έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο αξιολόγησης της ετεροκανονικότητας, που μπορεί να χρησιμοποιείται σε μελλοντικές έρευνες στον ελληνικό πληθυσμό. Η ύπαρξη της κλίμακας και της θεωρίας που την στηρίζει είναι δυνατό να ενθαρρύνει περαιτέρω έρευνα για την ετεροκανονικότητα και τις συνέπειές της, η οποία μέχρι σήμερα απουσιάζει καθώς θεωρείται ο «κανονικός» και πλειονοτικός τρόπος ζωής.

Λέξεις-κλειδιά: Κλίμακα Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων, ΚΕΣΠ, Εγκυρότητα, Αξιοπιστία, Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση, Γενικός Πληθυσμός, Επαγγελματίες Ψυχικής Υγείας

Abstract

Heteronormativity describes a hierarchical societal system of beliefs, attitudes and social practices based on the hypothesis that there are only two discrete genders and heterosexuality is the only “natural”, desirable and acceptable sexual behavior. Given that there is no measure assessing heteronormativity in Greece, the present study examined the reliability and validity of the Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale (HABS· Habarth, 2015) in a Greek sample of 973 straight and LGBTQI+ individuals (general population: $n = 605$, mental health professionals: $n = 368$). Confirmatory Factor Analysis (CFA) showed that HABS has acceptable construct validity (two factors, item loadings $> .30$) and good indexes of fit for both datasets. Positive correlations between Heteronormativity, Homonegativity and negative Attitudes towards lesbians and gay men, and negative correlation between Heteronormativity and Openness to experience supported the convergent and discriminant validity of HABS. Opposite to what was expected, only the Essential Sex and Gender Beliefs factor was positively correlated with Social Desirability in the general population sample. Regarding internal consistency reliability of the scale, Cronbach’s alphas for the two factors were .85 and .89 in general population, .76 and .73 in mental health professionals. Consequently, HABS consists a valid and reliable measure assessing heteronormativity, which can be used in future studies in the Greek population. The existence of this scale and its theoretical background may motivate more research about heteronormativity and its consequences, which until now is absent as it is considered the “normal” way of living.

Key-words: Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale, HABS, Validity, Reliability, Confirmatory Factor Analysis, General Population, Mental Health Professionals

Εισαγωγή

Σεξουαλικές μειονοτικές ταυτότητες και ταυτότητες φύλου, όπως είναι οι γκέι άνδρες, οι λεσβίες γυναίκες, οι αμφιφυλόφιλοι και οι διεμφυλικοί, συχνά στιγματίζονται και βιώνουν αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές εξαιτίας της μη συμμόρφωσής τους με τις διχοτομικές κοινωνικές προσδοκίες για το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Οι αρνητικές στάσεις και η κοινωνική καταπίεση που υφίστανται βασίζονται στη θεώρηση ότι υπάρχουν μόνο δύο φύλα, τα οποία ευθυγραμμίζονται πλήρως με τα δύο βιολογικά φύλα, και ότι η ετεροσεξουαλικότητα συνιστά τη μοναδική «φυσιολογική» σεξουαλική συμπεριφορά των ανθρώπων (Habarth, 2015).

Στην Εισαγωγή της παρούσας εργασίας, ορίζεται η βασική έννοια (βλ. ετεροκανονικότητα), εξηγούνται συναφείς με αυτήν έννοιες και περιγράφεται η ετεροκανονικότητα στην Ελλάδα. Τέλος, παρουσιάζεται σύντομα η Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale (HABS· Habarth, 2015) και οι στόχοι της έρευνας.

Ετεροκανονικότητα: Ορισμός, Συναφείς Έννοιες, Συσχετίσεις

Η ετεροκανονικότητα, έννοια που περιεγράφηκε πρώτα από τον Warner το 1993 (Papanastasiou, 2020), είναι η πεποίθηση ότι η ετεροσεξουαλικότητα συνιστά τον προεπιλεγμένο σεξουαλικό προσανατολισμό των ανθρώπων (Butler, 1990· Kitzinger, 2005· Kowalsky & Scheitle, 2020). Πρόκειται για ένα σύστημα όχι μόνο πεποιθήσεων, αλλά και στάσεων και κοινωνικών πρακτικών που προκύπτουν από αυτές και ορίζουν την ετεροσεξουαλικότητα ως τη μόνη «φυσιολογική», επιθυμητή και αποδεκτή σεξουαλική συμπεριφορά (Berlant & Warner, 1998· Jackson, 2006· Montgomery & Stewart, 2012· Seal, 2019).

Όπως υποστηρίζουν οι Rich (1980), Warner (1991), Habarth (2008) και Habarth (2015), η ετεροκανονικότητα περιλαμβάνει (α) την υπόθεση ότι υπάρχουν μόνο δύο φύλα, διακριτά μεταξύ τους, που αντιστοιχούν απόλυτα στα δύο βιολογικά φύλα (άνδρας και γυναίκα), και (β) στάσεις για το ποιες συμπεριφορές είναι κοινωνικά αποδεκτές από τα δύο φύλα στα πλαίσια των στενών σχέσεων. Ως εκ τούτων, η ετεροκανονικότητα αφορά σε ουσιοκρατικές και διχοτομικές θεωρήσεις των φύλων και των συμπεριφορών και ρόλων που έκαστο επιτελεί. Υποθέτει, δηλαδή, ότι γεννιόμαστε με ένα συγκεκριμένο τρόπο για ένα συγκεκριμένο σκοπό: οι άνδρες για να φέρονται ως άνδρες και οι γυναίκες για να φέρονται ως γυναίκες (Bogoslavsky, 2022). Δεν αποδέχεται τη ρευστότητα και υποστηρίζει ότι υπάρχουν μόνο αποκλίσεις από τις νόρμες (Seal, 2019, σ. 28), αναμένει ότι κάθε άτομο

εμπίπτει είτε στην αρρενωπή είτε στη θηλυκή κατηγορία βάσει του βιολογικού του/της φύλου (Ferrari και συν., 2021) και υποστηρίζει ότι κάθε φύλο συνοδεύεται από προκαθορισμένες συμπεριφορικές προσδοκίες (Duncan και συν., 2019).

Η ετεροκανονικότητα αποτελεί μάλιστα ένα κοινωνικό σύστημα ιεραρχίας που δίνει αξία σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες (π.χ. άνδρες, cisgender ταυτότητες, ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό), ενώ ταυτόχρονα θεωρεί κατώτερες ή και στιγματίζει άλλες (π.χ. γυναίκες, intersex διαφοροποιήσεις, ομοφυλόφιλο και αμφιφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό) (Ferrari και συν., 2021· Scandurra και συν., 2021). Συγκεκριμένα, κατασκευάζει τους άνδρες και τις γυναίκες ως σεξουαλικά αντίθετους αλλά συμπληρωματικούς, με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύεται η ανωτερότητα και η ηγεμονία των πρώτων έναντι των δεύτερων (Knudson-Martin & Mahoney, 2009· Martino, 2000· Tolman, 2006). Όσον αφορά στις μειονοτικές σεξουαλικές ταυτότητες, η ετεροκανονικότητα έχει ιδωθεί από τους Ward και Schneider (2009) ως πρόδρομος προκαταλήψεων, μεροληψιών και συστημικών ανισοτήτων, ενώ ο στιγματισμός τους αποτελεί σημαντική πηγή μειονοτικού στρες (Meyer, 2003).

Καθώς εμπεριέχεται στις πολιτισμικές νόρμες (Bible, 2020), η ετεροκανονικότητα επηρεάζει πολλούς τομείς της ζωής (Lahad, 2013). Μέσα από κανόνες, πολιτικές και ανεπίσημες αλληλεπιδράσεις που κανονικοποιούν το δυαδικό φύλο και την έλξη από το αντίθετο φύλο (van der Toorn και συν., 2020· Williams και συν., 2009) εδραιώνεται σε οργανισμούς και κοινωνικούς θεσμούς, όπως είναι η εκπαίδευση (Enson, 2015), ο χώρος εργασίας (Corlett και συν., 2022) και η υγεία (Vergara, 2020).

Ένας άλλος συγγενικός με την ετεροκανονικότητα όρος είναι ο ετεροσεξισμός (Altman και συν., 2012), δηλαδή η πεποίθηση ότι η ετεροσεξουαλικότητα είναι προτιμότερη και ηθικά ανώτερη (Robertson, 2017). Ο ετεροσεξισμός αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο στόχο μη ετεροφυλόφιλων ατόμων, ενώ η ετεροκανονικότητα ορίζει τα όρια των κοινωνικά αποδεκτών ταυτοτήτων και σχέσεων (Habarth, 2015). Αλλού η ετεροκανονικότητα λογίζεται ως θεμελιακός πρόδρομος του ετεροσεξισμού (Habarth και συν., 2019). Κατά την Bogoslavsky (2022), «είναι μία ευρεία έννοια η οποία αναφέρεται σε αρνητικές στάσεις, συμπεριφορές, μεροληψίες και γνωσίες απέναντι σε ρόλους φύλου που διαφέρουν από την ετεροσεξουαλικότητα, όπως είναι η ομοσεξουαλικότητα και η αμφισεξουαλικότητα» (σ. 8).

Στη διεθνή βιβλιογραφία, η ετεροκανονικότητα έχει βρεθεί να σχετίζεται θετικά με την ομοαρνητικότητα (π.χ. Habarth, 2015), δηλαδή τις αρνητικές στάσεις απέναντι σε σεξουαλικές μειονότητες (Morrison & Morrison, 2003), οδηγώντας σε αποστροφή και απέχθεια προς την ομοσεξουαλικότητα. Μάλιστα, μπορεί να οδηγήσει σε μορφές σωματικής ή λεκτικής βίας (π.χ. Herek, 2004). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα που έχει χαρακτηριστεί ως πράξη, όχι απλώς ομοφοβίας ή ομοαρνητικότητας, αλλά «ομοτρομοκρατίας» είναι αυτό της δολοφονίας του Ζακ Κωστόπουλου το 2018 (για περαιτέρω ανάλυση βλ. Bolas, 2021).

Ισχυρές συσχετίσεις έχουν βρεθεί ανάμεσα στην ετεροκανονικότητα ή τις αρνητικές στάσεις προς σεξουαλικές μειονότητες και το φύλο, το σεξουαλικό προσανατολισμό και τη θρησκευτικότητα των ατόμων. Αναλυτικότερα, η ετεροκανονικότητα είναι υψηλότερη στους άνδρες συγκριτικά με τις γυναίκες (π.χ. Cartwright και συν., 2016· Habarth, 2015, Habarth και συν., 2019a,b· Harbaugh & Lindsey, 2015· Scandurra και συν., 2021· Zsila και συν., 2021). Οι ετεροφυλόφιλοι στις άνδρες συνήθως δείχνουν υψηλότερα επίπεδα ετεροκανονικότητας από τις ετεροφυλόφιλες στις γυναίκες, ενώ άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με μειονοτικές σεξουαλικές ταυτότητες ή ταυτότητες φύλου δείχνουν χαμηλότερα επίπεδα ετεροκανονικότητας (π.χ. Habarth, 2015, 2019a,b· Herek, 2000· Herek & McLemore, 2013· Montgomery & Stewart, 2012· Scandurra και συν., 2021).

Οι Ray και Parkhill (2021) εξηγούν πως η ετεροκανονικότητα συνιστά ένα ιεραρχικό σύστημα, στα πλαίσια του οποίου οι ετεροφυλόφιλοι άνδρες που ενστερνίζονται περισσότερο ετεροκανονικές πεποιθήσεις μπορεί να νιώθουν περισσότερη απειλή της κοινωνικής τους θέσης σε σύγκριση με τους γκέι άνδρες. Από την άλλη, οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες, οι γκέι άνδρες, οι λεσβίες γυναίκες και τα διεμφυλικά άτομα έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των σεξιστικών, πατριαρχικών και ετεροκανονικών συστημάτων, καθώς, στη βάση των υφισταμένων ιεραρχικών διαφορών, βιώνουν αυτή την απονομιμοποίηση και κινδυνεύουν από διάφορες μορφές βίας στην καθημερινότητά τους (π.χ. Montgomery & Stewart, 2012).

Όσον αφορά στη θρησκευτικότητα, δηλαδή το βαθμό στον οποίο τα άτομα επενδύουν σε θρησκευτικές δοξασίες και κοινότητες (Schaub και συν., 2017), έχει βρεθεί ότι υψηλότερα επίπεδά της, τουλάχιστον στις Δυτικές κοινωνίες, σχετίζονται με υψηλότερα

επίπεδα ετεροκανονικότητας ή ομοαρνητικότητας (Chapman και συν., 2011· Elboim-Gabyzon και συν., 2023· Georgiou & Fotiou, 2020· Herek & Capitanio 1996· Herek & McLemore, 2013· Lewis, 2003· Marsh & Brown, 2011· Miller & Chamberlain, 2013· Scandurra και συν., 2021· Stern & Wright, 2017). Η Sakalli (2002) εξηγεί πως, δεδομένης της αναπαράστασης της ομοσεξουαλικότητας ως αμαρτίας στις τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες (Χριστιανισμός, Ισλαμισμός, Ιουδαϊσμός), πιθανώς, όσο πιο συντηρητικά και παραδοσιακά είναι τα πιστά άτομα, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να τηρούν αρνητική στάση απέναντι στην ομοσεξουαλικότητα και αντιστρόφως.

Η ετεροκανονικότητα και οι αρνητικές στάσεις προς σεξουαλικές μειονότητες έχει βρεθεί ότι σχετίζονται αρνητικά με την ανοιχτότητα σε εμπειρίες (Cullen και συν., 2002· Habarth, 2008, 2015· Huffaker & Kwon, 2016· Scandurra και συν., 2021· Sibley & Duckitt, 2008). Ως ανοιχτότητα σε εμπειρίες ορίζεται το χαρακτηριστικό προσωπικότητας που οδηγεί σε περιέργεια προς διαφορετικά πεδία γνώσης και ενδιαφέρον προς ασυνήθιστες ιδέες ή ανθρώπους (Ashton & Lee, 2009). Η αορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μπορεί να καθιστά «ασυνήθιστη» την ύπαρξή τους και «ανοίκειες» έννοιες όπως είναι η ομοσεξουαλικότητα ή ταυτότητες όπως είναι οι τρανς (Scandurra και συν., 2021). Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, τα άτομα που δε χαρακτηρίζονται από ανοιχτότητα σε εμπειρίες είναι πιθανό να υιοθετούν αρνητικές στάσεις απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Αντίθετα, όσο πιο ανοιχτό είναι ένα άτομο σε εμπειρίες, τόσο λιγότερο ετεροκανονικό θα είναι και αντιστρόφως.

Τέλος, η Habarth (2008, 2015) έχει εντοπίσει θετική συσχέτιση της προς μελέτη έννοιας με την κοινωνική επιθυμητότητα. Η δεύτερη αφορά στη στάση των ατόμων να απαντούν σε ερωτήματα ερευνών με τρόπο ο οποίος βελτιστοποιεί τις εντυπώσεις που δίνουν για τον εαυτό τους στους άλλους (π.χ. Bernreuter, 1933· Good & Hart, 1952· Edwards, 1953· Meehl & Hathaway, 1946· Lenski & Leggett, 1960· όλα όπως αναφέρονται στον Paulhus, 1991). Φαίνεται, δηλαδή, ότι όσο περισσότερο κανείς επιθυμεί να γίνεται κοινωνικά αρεστός στο περιβάλλον του, τόσο πιο πιθανό είναι να υποστηρίζει τη διχοτομική θεώρηση των φύλων και να συμπεριφέρεται με τους αντίστοιχους τρόπους και αντιστρόφως.

Ετεροκανονικότητα στην Ελλάδα

Η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακή και συντηρητική (π.χ. Grigoropoulos, 2022). Σύμφωνα με την Papanastasiou (2020), στην Ελλάδα έχει κανονικοποιηθεί και εκλαμβάνεται ως δεδομένη και ηγεμονική η ετεροσεξουαλικότητα, ενώ οτιδήποτε έξω από αυτή γίνεται αντιληπτό ως μη «φυσιολογικό» και εν δυνάμει επικίνδυνο. Όπως και στη διεθνή βιβλιογραφία, έτσι και στην ελληνική, φαίνεται ότι χαρακτηριστικά όπως είναι το ανδρικό φύλο και η θρησκεία προβλέπουν σημαντικά τις ομοαρνητικές στάσεις απέναντι στις σχέσεις και το γάμο μεταξύ ατόμων ίδιου φύλου (Grigoropoulos, 2018· Grigoropoulos & Kordoutis, 2015). Οι Ελληνίδες φαίνεται να είναι πιο δεκτικές και περισσότερο ανοιχτόμυαλες από τους άνδρες (Konstantinidis και συν., 2021). Η ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνικές πεποιθήσεις και στάσεις, θεωρεί την ομοσεξουαλικότητα ως αμαρτία (Papanastasiou, 2020) και μορφές οικογένειας που δε συνάδουν με το ετεροσεξουαλικό πρότυπο ως επικίνδυνες για την ευτυχία και ευημερία της χώρας (Pettas και συν., 2022).

Γενικώς, οι πολιτισμικές αξίες της Ελλάδας υπερτονίζουν τη σπουδαιότητα του ετεροφυλόφιλου γάμου (Voultsos και συν., 2018) και προσδίδουν πολλή αξία στην ετεροσεξουαλική γονεϊκότητα (Grigoropoulos, 2022). Οι Pettas και συν. (2022) επισημαίνουν ότι το ελληνικό σπίτι συνιστά τη βάση για την ασύμμετρη ετεροπατριαρχική οικογένεια, στα πλαίσια της οποίας ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειακά μέλη υποχρεούνται να καταπιέζουν τη μη κανονιστική σεξουαλικότητα και τα σχέδια ζωής τους.

Τα μη ετεροφυλόφιλα ζευγάρια αντιμετωπίζουν διακρίσεις σε θεσμικό επίπεδο, όπως είναι ο αποκλεισμός τους από την τεκνοθεσία και τον πολιτικό γάμο (Παπάζογλου, 2020, σ. 434). Μόλις πριν από οκτώ χρόνια θεσμοθετήθηκε με το Νόμο 4356/2015 η δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης. Άλλες –λιγότερο «κραυγαλέες», λανθάνουσες– μορφές διακρίσεων απέναντι σε ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που έχουν μελετηθεί στην Ελλάδα είναι οι μικροεπιθέσεις στο χώρο εργασίας, που ωθούν τα άτομα να εξοπλίζονται με μια σειρά στρατηγικών αντιμετώπισής τους (Papadaki και συν., 2021). Τα δεδομένα των προαναφερθέντων ερευνών δείχνουν ότι το ελληνικό πλαίσιο είναι μη υποστηρικτικό προς άτομα που προσδιορίζονται με μειονοτικές σεξουαλικές ταυτότητες ή ταυτότητες φύλου.

Η ετεροκανονικότητα στην Ελλάδα διαφαίνεται βεβαίως και από τις ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο της Ισότητας των

Φύλων (2020), η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση ανάμεσα σε 27 Ευρωπαϊκές χώρες ως προς την έμφυλη ισότητα. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε ότι στην πιο πρόσφατη κυβέρνηση που σχηματίστηκε στην Ελλάδα, από τους 64 υπουργούς, αναπληρωτές υπουργούς και υφυπουργούς, μόλις οι 15 είναι γυναίκες (Root, 2023), γεγονός που προκάλεσε εντύπωση και σχολιάστηκε –σχεδόν εγκωμιάστηκε– από τα ελληνικά Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

Η βία λόγω φύλου και συγκεκριμένα η ενδοοικογενειακή βία και οι γυναικοκτονίες αντανακλούν τις βαθιά ριζωμένες ετεροκανονικές πεποιθήσεις. Σύμφωνα με την Ελληνική Αστυνομία (όπως αναφέρεται στις Kouroutsidou & Kakarouna, 2021), κάθε μήνα μία γυναίκα δολοφονείται από κάποιο οικογενειακό πρόσωπο. Η αναλογία των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα μεταξύ 2010 και 2021 είναι κατά μέσο όρο τετραπλάσια από εκείνη των ανδρών (Karakasi και συν., 2022).

Οι Karakasi και συν. (2022) επισημαίνουν την έλλειψη στατιστικών στοιχείων για τον αριθμό των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Παράλληλα, η Giagkoudi (2022, σ. 8) υποστηρίζει ότι στη χώρα υπάρχει μεγάλο ερευνητικό κενό για τον αριθμό των γυναικοκτονιών, ενώ οι Kouroutsidou και Kakarouna (2021) συμφωνούν ότι μέχρι το 2018 δεν υπήρχαν δεδομένα για τον αριθμό των γυναικοκτονιών προκαλούμενων από επίθεση. Όπως εξηγούν, οι βαθιά πατριαρχικές αντιλήψεις και αναπαραστάσεις παρεμβαίνουν ακόμη και στον τρόπο με τον οποίο εξετάζονται τέτοια φαινόμενα από τις αρμόδιες αρχές και το σύστημα δικαιοσύνης. Πάντως, παρά την ορατότητα και το κοινωνικό ενδιαφέρον που προκάλεσε το κίνημα #metoo στην Ελλάδα, και παρά τις υφιστάμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, οι γυναίκες φαίνεται ότι συνεχίζουν να υφίστανται βία δυσανάλογα σε σύγκριση με τους άνδρες (Anagnostopoulou, 2022, σ. 22, 51).

Τα δεδομένα αυτά δείχνουν ότι η Ελλάδα παραμένει μια έντονα ετεροκανονική χώρα. Σε αυτό το πλαίσιο, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη πραγματοποίησης ερευνών που στοχεύουν αφενός στον εντοπισμό του εύρους και του αρνητικού αντίκτυπου του φαινομένου, αφετέρου και κυριότερα στην ανάδειξη τρόπων διαμόρφωσης μιας συμπεριληπτικής κοινωνίας ισότητας.

Μέτρηση Ετεροκανονικότητας: Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale

Στη διεθνή βιβλιογραφία, φαίνεται πως η μόνη διαθέσιμη κλίμακα για την ολοκληρωμένη αξιολόγηση της ετεροκανονικότητας είναι η Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale [HABS] της Habarth (2015). Αποτελείται από 16 λήμματα που αξιολογούν την ετεροκανονικότητα σε δύο παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας, «Essential Sex and Gender», μετράει ουσιοκρατικές πεποιθήσεις για το φύλο, δηλαδή πεποιθήσεις των ατόμων σχετικά με το ότι υπάρχουν μόνο δύο κοινωνικά φύλα τα οποία ευθυγραμμίζονται πλήρως με τα δύο υπάρχοντα βιολογικά φύλα. Ο δεύτερος παράγοντας, «Normative Behavior», μετράει κανονιστικές στάσεις-συμπεριφορές, δηλαδή στάσεις των ατόμων απέναντι στις προσδοκώμενες ετερόφυλες συμπεριφορές όσων υιοθετούν τέτοιους δυαδικούς ρόλους φύλου (Habarth, 2015, σ. 182).

Τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της HABS ελέγχθηκαν το 2021 στην Ιταλία σε δείγμα 564 στις ετεροφυλόφιλων ατόμων και σεξουαλικών μειονοτήτων (Scandurra και συν., 2021). Επιβεβαιώθηκε το αρχικό διπαραγοντικό μοντέλο, αν και τέσσερα από τα λήμματα είχαν φορτίσεις κάτω από .40. Ενδείξεις για την αποκλίνουσα εγκυρότητα και εγκυρότητα κριτηρίου προέκυψαν μέσω της εύρεσης των αναμενόμενων συσχετίσεων με άλλες έννοιες, π.χ. θετική συσχέτιση με ομοαρνητικότητα και θρησκευτικότητα, αρνητική συσχέτιση με ανοιχτότητα σε εμπειρίες. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της HABS έχουν πρόσφατα ελεγχθεί και στη Χιλή, όπου προέκυψε διπαραγοντική δομή αλλά σε μία συντομότερη εκδοχή της κλίμακας με οκτώ λήμματα συνολικά (Alarcón και συν., υπό έκδοση). Επιπρόσθετα, η HABS έχει χρησιμοποιηθεί για τους σκοπούς διαφόρων ερευνών (βλ. ενδεικτικά Cartwright και συν., 2016· Habarth και συν., 2019a,b· Hunter και συν., 2021· Johnson και συν., 2021· Orellana και συν., 2022· Rothblum και συν., 2017· Scandurra και συν., 2021· Schaub και συν., 2017· Torres Rosado, 2019· Zsila και συν., 2021).

Στην Ελλάδα υπάρχουν μερικές κλίμακες που εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της προκατάληψης προς σεξουαλικές μειονοτικές ταυτότητες ή ταυτότητες φύλου. Αυτές είναι η ελληνική κλίμακα καταγραφής των Στάσεων Απέναντι σε Ομοφυλόφιλες Γυναίκες και Άνδρες του Herek (Grigoropoulos και συν., 2010), η Μέτρηση Ετεροφυλόφιλης Ταυτότητας Στρέιτ Ανδρών, μία υποκλίμακα της οποίας αφορά στην Ετεροκανονικότητα (Δαουλτζής, 2022), και η Κλίμακα Πεποιθήσεων για την Προσαρμογή των Παιδιών στις Ο-

μόφυλες Οικογένειες (Daoultzis & Kordoutis, 2024, υπό έκδοση). Ωστόσο, παρά τις συνέπειες της ετεροκανονικότητας στις ζωές των ατόμων και στους κοινωνικούς θεσμούς, δεν έχει αναπτυχθεί και επικυρωθεί στην Ελλάδα κάποιο εργαλείο που να μετρά συγκεκριμένα και ολοκληρωμένα την ετεροκανονικότητα.

Η Παρούσα Έρευνα

Δεδομένου του ανωτέρω βιβλιογραφικού και πρακτικού κενού, η παρούσα έρευνα εξέτασε τις ψυχομετρικές ιδιότητες της ελληνικής εκδοχής της HABS, η οποία ονομάστηκε Κλίμακα Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων [ΚΕΣΠ]. Συγκεκριμένα, ελέγχθηκε η ψυχομετρική της ορθότητα σε δύο διαφορετικά δείγματα: στο γενικό πληθυσμό (Δείγμα 1) και σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας (ψυχολόγους, ψυχοθεραπευτές, συμβούλους ψυχικής υγείας, ψυχιάτρους, κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται σε πλαίσιο σχετικό με την ψυχική υγεία και τελειόφοιτους φοιτητές ψυχολογίας· Δείγμα 2).

Η επιλογή των επαγγελματιών ψυχικής υγείας κρίθηκε απαραίτητη για μια σειρά λόγων. Πρώτον, δεν έχουμε δεδομένα για τα επίπεδα ετεροκανονικότητας των επαγγελματιών ψυχικής υγείας στην Ελλάδα, πολλώ δε μάλλον κάποιον τρόπο έγκυρης κι αξιόπιστης μέτρησής της σε αυτό τον πληθυσμό. Δεύτερον, έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες σε άλλους ειδικούς πληθυσμούς, όπως σε κοινωνικούς λειτουργούς στο Ηνωμένο Βασίλειο (Schaub και συν., 2017), σε φοιτητές κοινωνικής εργασίας (Papadaki & Papadaki, 2011· Papadaki και συν., 2013) και σε εκπαιδευτικούς στην Ελλάδα (Grigoropoulos, 2022· Iraklis, 2020), όχι όμως σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας και μάλιστα ψυχολόγους. Τρίτον, υπάρχουν ευρήματα που υποστηρίζουν ότι ο τρόπος που αλληλεπιδρούν και οι υπηρεσίες που παρέχουν σχετίζονται με και επηρεάζονται από τις αντιλήψεις τους για το σεξουαλικό προσανατολισμό των εξυπηρετούμενων τους (Biaggio και συν., 2000· Thompson και συν., 2015· Whitcomb & Walinsky, 2013). Τέταρτον και κυριότερο, οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας φέρουν την ευθύνη για την αντιμετώπιση των συνεπειών της μειονοτικής πίεσης και των ψυχοπαθολογικών συνεπειών της στα διαφορετικά άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ΛΟΑΤΚΙ+.

Έτσι, θεωρείται πλέον επιτακτικό όλοι όσοι απασχολούνται σε πλαίσια ψυχικής υγείας να αναπτύσσουν τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για να εργάζονται αποτελεσματικά με άτομα μειονοτικών ταυτοτήτων (Ginicola και συν., 2017). Μάλιστα, η Αμερι-

κανική Ψυχολογική Εταιρεία (2021, όπως αναφέρεται στους Shin και συν., 2023) χαρακτηρίζει ως ηθική και δεοντολογική εντολή την εξάλειψη των ετεροσεξιστικών προκαταλήψεων για την επαρκή πρακτική με αυτούς τους πληθυσμούς.

Στόχοι, λοιπόν, της παρούσας έρευνας ήταν και για τους δύο πληθυσμούς (α) να επιβεβαιώσει τη διπαραγοντική δομή της ΚΕΣΠ, όπως έχει ήδη επιβεβαιωθεί και αλλού (βλ. Habarth, 2015· Scandurra και συν., 2021), (β) να παρέχει ενδείξεις για τη συγκλίνουσα και αποκλίνουσα εγκυρότητα της ΚΕΣΠ μέσα από την εύρεση των αναμενόμενων συσχετίσεων της ετεροκανονικότητας με τις υπόλοιπες προς μελέτη έννοιες, και (γ) να διαπιστώσει ότι η ΚΕΣΠ και οι υποκλίμακές της έχουν επαρκή αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας. Αναμένεται ότι, εμμέσως, η ύπαρξη της κλίμακας και της θεωρίας που τη στηρίζει είναι δυνατό να ενθαρρύνει περαιτέρω έρευνα για την ετεροκανονικότητα και τις επιπτώσεις της, η οποία μέχρι σήμερα απουσιάζει λόγω του ότι θεωρείται ο πλειονοτικός και «κανονικός» τρόπος ζωής.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Εννιακόσια εβδομήντα τρία άτομα συνολικά συμμετείχαν στη μελέτη (γενικός πληθυσμός: $n = 605$, επαγγελματίες ψυχικής υγείας: $n = 368$), με $M.O._{\etaλικίας} = 29.31$ έτη ($T.A. = 10.94$, $\min = 18$, $\max = 69$) και $M.O._{\etaλικίας} = 30.35$ έτη ($T.A. = 7.40$, $\min = 18$, $\max = 65$), αντιστοίχως. Στο Δείγμα 2, συγκεκριμένα, συμμετείχαν 251 (68.2%) ψυχολόγοι, 33 (8.9%) ψυχίατροι και κοινωνικοί λειτουργοί που απασχολούνταν σε χώρο σχετικό με την ψυχική υγεία, 32 (8.7%) ψυχοθεραπευτές και σύμβουλοι ψυχικής υγείας, 29 (7.9%) άνεργα άτομα που είχαν εργαστεί σε τέτοιο χώρο και 23 (6.3%) τελειόφοιτοι φοιτητές ψυχολογίας.

Εργασία

Μετάφραση

Τα λήμματα όλων των κλιμάκων αρχικά μεταφράστηκαν και προσαρμόστηκαν πολιτισμικά από τα αγγλικά στα ελληνικά από τρεις ανεξάρτητους δίγλωσσους ερευνητές και ερευνήτριες (forward translation). Κατόπιν επικοινωνίας μεταξύ τους, προέβησαν σε μικρές τροποποιήσεις προκειμένου να εξασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή ισοδυναμία ανάμεσα στα μεταφρασμένα και τα πρωτότυπα λήμματα. Μεταφράστηκαν ξανά πίσω στην αγγλική

γλώσσα (backward translation) και, τέλος, ένας επαγγελματίας επιμελητής μεταφράσεων, ειδικός στο χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας, έλεγξε την τελική τους μορφή. Αυτή η προσέγγιση πολλαπλών βημάτων προτείνεται στη βιβλιογραφία (π.χ. Brislin, 1970· Cha και συν., 2007· Gudmundsson, 2009· Swami & Barron, 2019).

Κοινωνικοδημογραφικά Χαρακτηριστικά. Οι κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν περιλάμβαναν τα: ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης που έχει ολοκληρωθεί, επάγγελμα, τόπο τωρινής κατοικίας, οικογενειακή κατάσταση, επαφές-αλληλεπιδράσεις με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και, εφόσον υπήρχαν, συχνότητα αυτών των επαφών.

Κλίμακα Kinsey. Η Κλίμακα Kinsey (Kinsey και συν., 1948) χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση του σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων. Η κλίμακα είναι επτά σημείων και οι συμμετέχοντες μπορούσαν να απαντήσουν από 1 (*Αποκλειστικά ετεροφυλόφιλος,-η*) έως 7 (*Αποκλειστικά ομοφυλόφιλος,-η*).

Θρησκευτικότητα. Ακολουθώντας το υπόδειγμα προγενέστερων ερευνητικών ομάδων (π.χ. Georgiou & Fotiou, 2020· Lingiardi και συν., 2016· Scandurra και συν., 2021), η θρησκευτικότητα αξιολογήθηκε με δύο αυτοσχέδια ερωτήματα. Το πρώτο ήταν «Πόσο συχνά ασκείτε τα θρησκευτικά σας καθήκοντα (π.χ. πηγαίνετε στην εκκλησία, εξομολογείστε, κοινωνάτε, πηγαίνετε σε αγρυπνίες, συμμετέχετε σε θρησκευτικές τελετές);», με τις επιλογές απάντησης να κυμαίνονται από 1 (*Καθόλου*) έως 7 (*Κάθε ημέρα*). Το δεύτερο ήταν «Πόσο σας απασχολούν γενικά θρησκευτικά-πνευματικά ζητήματα;», με δυνατότητα επιλογής απάντησης από 1 (*Καθόλου*) έως 7 (*Πάρα πολύ*). Κατά τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, σχηματίστηκε μία νέα μεταβλητή μέτρησης της θρησκευτικότητας που συνιστούσε το μέσο όρο των απαντήσεων κάθε συμμετέχοντα στις δύο ερωτήσεις, με τρία επίπεδα: χαμηλή, μέτρια ή υψηλή θρησκευτικότητα.

Κλίμακα Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων (ΚΕΣΠ). Η ετεροκανονικότητα μετρήθηκε με την ελληνική εκδοχή της HABS (Habarth, 2015), μία κλίμακα Likert επτά σημείων (1 = *Διαφωνώ απόλυτα*, 7 = *Συμφωνώ απόλυτα*). Σύμφωνα με τη δημιουργό της, αποτελείται από 16 λήμματα, οκτώ εκ των οποίων φορτίζουν στον παράγοντα *Essential Sex and Gender* ($\alpha = .92$, π.χ. «Όλοι οι άνθρωποι είναι είτε άνδρες είτε γυναίκες.»), που αντικατοπτρίζει την πεποίθηση ότι υπάρχουν μόνο δύο κοινωνικά φύλα τα οποία ευθυγραμμίζονται εντελώς με τα δύο υπάρχοντα βιολογικά φύλα. Τα υπόλοιπα οκτώ

λήμματα φορτίζουν στον παράγοντα *Normative Behavior* ($\alpha = .78$, π.χ. «Ο καλύτερος τρόπος να μεγαλώσει ένα παιδί είναι η μητέρα και ο πατέρας να το μεγαλώνουν μαζί.») κι αφορούν στις στάσεις απέναντι στις προσδοκώμενες ετερόφυλες συμπεριφορές όσων υιοθετούν τέτοιους δυαδικούς ρόλους φύλου.

Στην ελληνόφωνη εκδοχή της HABS, οι παράγοντες επιλέχθηκε να ονομάζονται *Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων* και *Κανονιστικές Συμπεριφορές*, αντιστοίχως. Οι δείκτες α του Cronbach αναφέρονται αναλυτικά στα Αποτελέσματα της παρούσας εργασίας. Αναφορικά με τη βαθμολόγηση, προτείνεται η χρήση του μέσου όρου στα σκορ της κάθε υποκλίμακας (δηλαδή πρόσθεση των σκορ και διαίρεση με το πλήθος τους). Υψηλότερα βαθμολογικά αποτελέσματα υποδεικνύουν και μεγαλύτερο επίπεδο ετεροκανονικότητας (Scandurra και συν., 2021· Zsila και συν., 2021). Οκτώ από τα λήμματα κωδικοποιούνται αντίστροφα (για περαιτέρω λεπτομέρειες βλ. Παράρτημα).

Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας. Χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση των σύγχρονων αρνητικών στάσεων απέναντι σε γκέι άνδρες και λεσβίες γυναίκες (Morrison & Morrison, 2003). Όπως υποστηρίζουν οι δημιουργοί της, σε αντίθεση με άλλα εργαλεία μέτρησης της ομοαρνητικότητας, τα λήμματά της δεν αξιολογούν παραδοσιακές, ηθικές ή θρησκευτικές εναντιώσεις προς αυτούς τους πληθυσμούς. Η Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας αποτελεί ένα μονοπαραγοντικό εργαλείο με δύο όμοιες παράλληλες εκδοχές 12 λημμάτων έκαστη: η μία εστιάζει στους γκέι άνδρες (π.χ. «Οι γκέι άντρες θα πρέπει να σταματήσουν να επιβάλουν τον τρόπο ζωής τους στους άλλους.») και η άλλη στις λεσβίες γυναίκες (π.χ. «Στους σημερινούς δύσκολους οικονομικούς καιρούς, τα λεφτά των φορολογούμενων Ελλήνων δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν οργανώσεις λεσβίων.»). Δινόταν η δυνατότητα τοποθέτησης σε πενταβάθμια κλίμακα Likert (1 = *Συμφωνώ πολύ*, 5 = *Διαφωνώ πολύ*). Και στις δύο εκδοχές της κλίμακας έχει τεκμηριωθεί η αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας ($\alpha > .90$) και η δομική εγκυρότητα (π.χ. θετικές συσχετίσεις με μοντέρνο ρατσισμό, μοντέρνο σεξισμό, πατριωτισμό κ.ά.). Στην παρούσα έρευνα βρέθηκαν για το Δείγμα 1 $\alpha = .94$ και $\alpha = .95$ και για το Δείγμα 2 $\alpha = .91$ και $\alpha = .93$, αντιστοίχως. Η βαθμολόγηση γίνεται προσθετικά, ενώ μεγαλύτερα αποτελέσματα συνεπάγονται περισσότερη ομοαρνητικότητα. Δύο λήμματα πρέπει να κωδικοποιηθούν αντίστροφα.

Στάσεις Απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι. Η κλίμακα καταγραφής των Στάσεων Απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι αποτελεί την ελληνική εκδοχή της Attitudes Toward Lesbian and Gay men του Herek (1994· Grigoropoulos και συν., 2010). Περιέχει 20 λήμματα (π.χ. «Δεν θα στεναχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι το παιδί μου είναι ομοφυλόφιλο.»). Δινόταν η δυνατότητα τοποθέτησης σε μία κλίμακα επτά σημείων (1 = *Διαφωνώ απόλυτα*, 7 = *Συμφωνώ απόλυτα*). Το συνολικό σκορ προκύπτει από την πρόσθεση των αριθμητικών τιμών για κάθε δήλωση, έχοντας κωδικοποιήσει αντίστροφα ορισμένες δηλώσεις. Μεγαλύτερη βαθμολογία ισοδυναμεί με αρνητικότερες στάσεις προς γκέι και λεσβίες. Οι ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας έχουν επιβεβαιωθεί, με την αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας όλης της κλίμακας να είναι $\alpha = .91$ και την αξιοπιστία ελέγχου-επανελέγχου να είναι $r = .91$ (Grigoropoulos και συν., 2010). Στην παρούσα έρευνα βρέθηκε $\alpha = .95$ (Δείγμα 1) και $\alpha = .90$ (Δείγμα 2).

Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες. Η ανοιχτότητα σε εμπειρίες αποτελεί υποκλίμακα του ερωτηματολογίου HEXACO-60 (Ashton & Lee, 2009). Περιέχει 10 λήμματα (π.χ. «Οι άνθρωποι συχνά μου λένε ότι έχω καλή φαντασία.») και οι ερωτηθέντες καλούνται να τοποθετηθούν σε μια κλίμακα Likert πέντε σημείων (1 = *Διαφωνώ απόλυτα*, 5 = *Συμφωνώ απόλυτα*). Υψηλότερα βαθμολογικά αποτελέσματα δείχνουν περισσότερη ανοιχτότητα σε εμπειρίες. Πέντε εκ των λημμάτων πρέπει να κωδικοποιηθούν αντίστροφα. Για την αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας έχει βρεθεί $\alpha = .77$ σε φοιτητικό δείγμα και $\alpha = .80$ σε δείγμα κοινότητας, ενώ στην παρούσα έρευνα βρέθηκαν $\alpha = .75$ (Δείγμα 1) και $\alpha = .74$ (Δείγμα 2).

Ευρετήριο Προσωπικής Αντίδρασης. Το Ευρετήριο Προσωπικής Αντίδρασης (Reynolds, 1982) αποτελεί την προτεινόμενη από τη βιβλιογραφία (π.χ. Li & Sipps, 1985) συντομότερη εναλλακτική εκδοχή της Κλίμακας Κοινωνικής Επιθυμητότητας των Marlow και Crowne (Social Desirability Scale· SDS, 1961). Εμπεριέχει 13 λήμματα έναντι των 33 λημμάτων της SDS (π.χ. «Είμαι πάντοτε διατεθειμένος,-η να παραδεχτώ τα λάθη μου.»), τα οποία απαντώνται με τη μορφή Σωστού – Λάθους. Τα περισσότερα από τα λήμματα κωδικοποιούνται αντίστροφα προκειμένου υψηλότερα βαθμολογικά αποτελέσματα να σημαίνουν και υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής επιθυμητότητας. Για την αξιοπιστία της κλίμακας έχει βρεθεί $r_{KR-20} = .76$.

Διαδικασία

Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2023. Πέραν της αμεσότητάς της, η διαδικτυακή συλλογή δεδομένων θεωρείται ότι ενέχει λιγότερο κίνδυνο κοινωνικά επιθυμητών απαντήσεων σε σύγκριση με τις παραδοσιακές δια ζώσης προσεγγίσεις, ιδίως σε έρευνες που εμπεριέχουν πιο ευαίσθητες ερωτήσεις (Pealer και συν., 2001· Turner και συν., 1998).

Διαμορφώθηκαν δύο πανομοιότητα ερωτηματολόγια στην πλατφόρμα Google Forms, τα οποία, αφού εγκρίθηκαν από την επιβλέπουσα Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, διαμοιράστηκαν ηλεκτρονικά μέσω δύο ξεχωριστών συνδέσμων. Στην πρώτη σελίδα έκαστου, οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν αναλυτικά για το περιεχόμενο και τους σκοπούς της έρευνας, τον ανώνυμο και εθελοντικό χαρακτήρα της συμμετοχής τους και δήλωναν γραπτώς τη συγκατάθεσή τους να συμμετέχουν. Στη συνέχεια, συμπλήρωναν μερικά δημογραφικά στοιχεία, δύο ερωτήματα σχετικά με τη θρησκευτικότητα, την ΚΕΣΠ και τέσσερις άλλες κλίμακες (βλ. παραπάνω). Η μέση διάρκεια συμμετοχής στην έρευνα ήταν τα 15 λεπτά. Οι συμμετέχοντες δε λάμβαναν κάποιου είδους αμοιβή.

Για το Δείγμα 1, ακολουθήθηκε μη τυχαία δειγματοληψία χιονοστιβάδας μέσω διαδικτύου (virtual snowball sampling, βλ. ενδεικτικά Baltar & Brunet., 2012). Ο σύνδεσμος του ερωτηματολογίου κοινοποιήθηκε σε προσωπικές επαφές της συγγραφέως, σε διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των γραμματειών των δημοσίων πανεπιστημίων της χώρας με σκοπό να τον προωθήσουν στους εγγεγραμμένους φοιτητές όλων των βαθμίδων τους. Οι συμμετέχοντες καλούνταν να προωθήσουν το σύνδεσμο σε άτομα του οικείου τους περιβάλλοντος.

Για το Δείγμα 2, ακολουθήθηκε μη τυχαία δειγματοληψία σκοπιμότητας. Ο κατάλληλος σύνδεσμος γνωστοποιήθηκε σε ελληνικό διαδικτυακό περιοδικό ψυχολογίας ευρείας κυκλοφορίας, στο προφίλ LinkedIn της συγγραφέως, σε προσωπικές επαφές της με προσωπικό μήνυμα, καθώς επίσης και με μηνύματα στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις επαγγελματιών ψυχικής υγείας που διέθεταν ιστοσελίδα.

Στατιστική Ανάλυση

Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη χρήση του IBM SPSS, έκδοση 26. Οι διαφορές μεταξύ γενικού πληθυσμού και επαγγελματιών ψυχικής υγείας ελέγχθηκαν με τη χρήση t-test ανεξάρτητων δειγμάτων και ελέγχου ανεξαρτησίας χ^2 . Η αξιοπιστία της ΚΕΣΠ ελέγχθηκε με τη χρήση του δείκτη α του Cronbach. Για τις διμεταβλητές συσχετίσεις και, συνεπώς, τον έλεγχο της συγκλίνουσας και αποκλίνουσας εγκυρότητας της ΚΕΣΠ, χρησιμοποιήθηκε ανάλυση συσχέτισης κατά Pearson. Για την εσωτερική δομή (δηλαδή την εννοιολογική κατασκευή) της ελληνόφωνης εκδοχής της HABS πραγματοποιήθηκε Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση με πλάγια περιστροφή, αφού εξετάστηκε η ομοσκεδαστικότητα με τον έλεγχο σφαιρικότητας του Bartlett και η επάρκεια των δειγμάτων και η πολυσυγγραμμικότητα με το στατιστικό Kaiser-Meyer-Olkin.

Χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο JASP, έκδοση 0.18.3, εφαρμόστηκαν δύο ξεχωριστές Επιβεβαιωτικές Παραγοντικές Αναλύσεις με τη μέθοδο της μεγίστης πιθανοφάνειας, με σκοπό να αξιολογηθεί η καλή προσαρμογή του μοντέλου στα δεδομένα των δύο πληθυσμών. Το επίπεδο σημαντικότητας άλφα ορίστηκε στο .05 (5% σφάλμα – 95% διάστημα εμπιστοσύνης) για όλες τις αναλύσεις.

Αποτελέσματα

Περιγραφική Στατιστική

Στο Δείγμα 1, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είχαν ολοκληρώσει εκπαίδευση ανώτερη του λυκείου ($n = 64.3\%$), ζούσαν σε μεγάλο αστικό κέντρο συμπεριλαμβανομένης της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ($n = 86.5\%$), ήταν φοιτητές ($n = 48.6\%$) ή εργαζόμενοι στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα ($n = 46.2\%$), βρίσκονταν σε κάποιας μορφής σχέση ($n = 60.2\%$), δήλωσαν πως είχαν επαφές με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ($n = 76.7\%$) και είχαν χαμηλά ή μέτρια επίπεδα θρησκευτικότητας ($n = 73.9\%$). Στο Δείγμα 2, οι περισσότεροι συμμετέχοντες κατείχαν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο σπουδών ($n = 60.3\%$), διέμεναν σε μεγάλο αστικό κέντρο ($n = 83.6\%$), εργάζονταν ως ειδικοί ψυχικοί υγείας ($n = 85.8\%$), ήταν σε κάποιας μορφής σχέση ($n = 70.4\%$), είχαν αλληλεπιδράσεις με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ($n = 87.2\%$) και είχαν χαμηλά ή μέτρια επίπεδα θρησκευτικότητας ($n = 83.7\%$).

Ανάμεσα στο Δείγμα 1 και το Δείγμα 2, βρέθηκαν διαφορές ως προς το φύλο των συμμετεχόντων ($\chi^2 = 6.34$, $p = .01$, Cramer's $V = .08$), τον τόπο της τωρινής κατοικίας τους ($\chi^2 = 6.92$, $p = .01$, Cramer's $V = .08$), την οικογενειακή τους κατάσταση ($\chi^2 = 12.59$, $p < .001$, Cramer's $V = .11$) και το εάν είχαν ή όχι επαφές με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ($\chi^2 = 16.29$, $p < .001$, Cramer's $V = .13$). Δε βρέθηκαν διαφορές ως προς την ηλικία ($t = -1.63$, $p > .05$), το σεξουαλικό προσανατολισμό ($\chi^2 = .98$, $p > .05$) και το επίπεδο θρησκευτικότητας ($\chi^2 = 2.69$, $p > .05$). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα λεπτομερή δημογραφικά χαρακτηριστικά και οι διαφορές μεταξύ των δύο πληθυσμών ως προς αυτά.

Πίνακας 1

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται είτε ως μέσος όρος $\pm$ τυπική απόκλιση είτε ως συχνότητες (ποσοστά, %)

	Γενικός πληθυσμός ($n = 605$)	Επαγγελματίες ($n = 368$)	t/χ^2	Τιμή p	Cramer's V
Ηλικία, σε χρόνια	29.31 ± 10.94	30.35 ± 7.40	-1.63	.10	
Φύλο			6.34	.01	.08
Άνδρες	165 (27.3)	74 (20.1)			
Γυναίκες	440 (72.7)	294 (79.9)			
Σεξουαλικός προσανατολισμός			.98	.75	.01
Στρέιτ	376 (62.1)	225 (61.1)			
Λεσβίες ή Γκέι	229 (37.9)	143 (38.9)			
Εκπαίδευση					
Έως λύκειο	216 (35.7)	—			
Α.Ε.Ι.	217 (35.9)	146 (39.7)			
Master/Ph.D.	172 (28.4)	222 (60.3)			

	Γενικός πληθυσμός (<i>n</i> = 605)	Επαγγελματίες (<i>n</i> = 368)	t/χ^2	Τιμή <i>p</i>	Cramer's <i>V</i>
<i>Επάγγελμα</i>					
Φοιτητές	294 (48.6)	23 (6.3)			
Εργαζόμενοι	279 (46.2)	316 (85.8)			
Άνεργοι	32 (5.2)	29 (7.9)			
<i>Κατοικία</i>			6.92	.01	.08
Αθήνα	278 (46)	212 (57.6)			
Αστικό κέντρο	245 (40.5)	96 (26)			
Χωριό ή κωμόπολη	82 (13.5)	60 (16.3)			
<i>Οικογενειακή κατάσταση</i>			12.59	.00	.11
Χωρίς σχέση	241 (39.8)	109 (29.6)			
Σε σχέση	364 (60.2)	259 (70.4)			
<i>Επαφές με ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα</i>			16.29	.00	.13
Ναι	464 (76.7)	321 (87.2)			
Όχι	141 (23.3)	47 (12.8)			
<i>Θρησκευτικότητα</i>			2.69	.26	.53
Χαμηλή	265 (43.8)	170 (46.2)			
Μέτρια	182 (30.1)	138 (37.5)			
Υψηλή	158 (26.1)	60 (16.3)			

Σημείωση. Δεν περιλαμβάνονται αποτελέσματα ελέγχων για τυχόν διαφορές ως προς την εκπαίδευση και το επάγγελμα των συμμετεχόντων, διότι ήταν διαφορετικές οι δυνατότητες απόκρισης στα ερωτηματολόγια των δύο δειγμάτων. Εδώ, παρουσιάζονται ενοποιημένες σε τρεις κατηγορίες απαντήσεων που ομοιάζουν.

Έλεγχοι Εγκυρότητας

Επιβεβαιωτική Παραγοντική Ανάλυση (CFA)

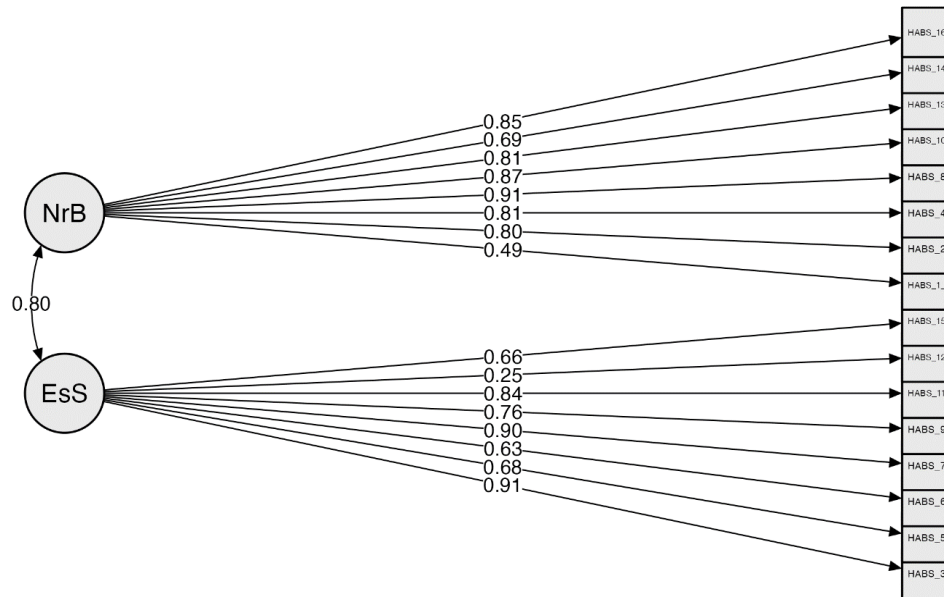
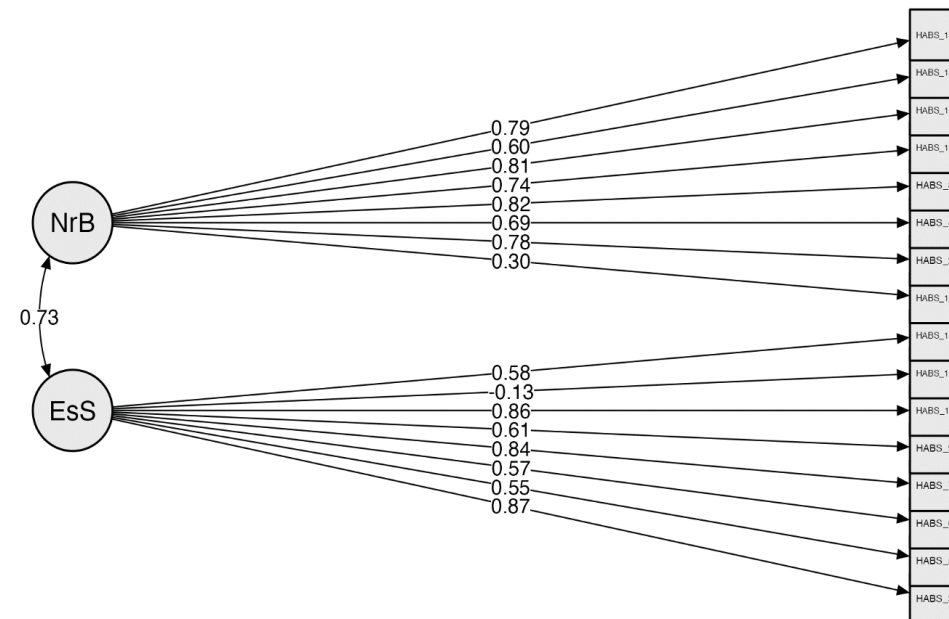
Διεξήχθησαν ξεχωριστές αναλύσεις για το γενικό πληθυσμό και για τους επαγγελματίες. Στον Πίνακα 2, τα αποτελέσματα και για τους δύο πληθυσμούς έδειξαν ότι το αρχικό μοντέλο των δύο παραγόντων είχε μια αποδεκτή προσαρμογή στα δεδομένα. Οι δείκτες RMSEA, NFI, NNFI, GFI και CFI ήταν αποδεκτοί, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας (Lawley, 1940). Όλα τα λήμματα φόρτιζαν επαρκώς στους παράγοντες (φορτίσεις από .49 έως .91 στο γενικό πληθυσμό, από .30 έως .87 στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, $.01 < \text{std. error} < .02$ και στα δύο δείγματα· βλ. Γραφήματα 1^α και 1^β). Μόνο το λήμμα 12 βρέθηκε να έχει χαμηλότερη φόρτιση (.25 στο Δείγμα 1 και .13 στο Δείγμα 2) από τη βιβλιογραφικά προτεινόμενη (δηλ. .30, βλ. Osborne και συν., 2008).

Πίνακας 2

Αποτελέσματα Επιβεβαιωτικής Παραγοντικής Ανάλυσης για τους δύο πληθυσμούς

Μοντέλο	χ^2	df	NFI	NNFI	CFI	GFI	RMSEA
<i>Γενικός πληθυσμός</i>							
Επίπεδο αναφοράς (baseline)	41,306.541	120					
Λύση δύο παραγόντων	411,723***	103	.99	.99	.99	.99	.06
<i>Επαγγελματίες</i>							
Επίπεδο αναφοράς (baseline)	14,040.472	120					
Λύση δύο παραγόντων	394,372***	103	.97	.98	.98	.99	.07

Σημείωση. NFI = Bentler-Bonett Normed Fit Index, NNFI = Bentler-Bonett Non-normed Fit Index, CFI = Comparative Fit Index, GFI = Goodness of Fit Index, RMSEA = Root Mean Square of Approximation. Τιμές για αποδεκτό μοντέλο με καλή προσαρμογή: NFI > .95, NNFI > .95, CFI > .95, GFI > .90, RMSEA < .08 και $\chi^2 / df < 2$ (εφόσον $n < 200$ ή $p > .05$). *** $p < .001$.

Γράφημα 1^α*Μοντέλο δύο παραγόντων για το γενικό πληθυσμό***Γράφημα 1^β***Μοντέλο δύο παραγόντων για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας*

Σημείωση. Οι φορτίσεις είναι τυποποιημένες (standardized). Τα ονόματα των παραγόντων και των λημμάτων (HABS) προέρχονται από την αγγλική μετάφραση της κλίμακας, HABS = Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale. NrB = Normative Behavior (Κανονιστικές Συμπεριφορές), EsS = Essential Sex and Gender (Ουσιακρατικές Πεποιθήσεις Φύλων).

Συγκλίνουσα και Αποκλίνουσα Εγκυρότητα

Για τον έλεγχο της συγκλίνουσας εγκυρότητας της ΚΕΣΠ, οι δύο παράγοντές της (Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων και Κανονιστικές Συμπεριφορές) εξετάστηκαν ως προς τη συσχέτισή τους με την Ομοαρνητικότητα προς Γκέι, την Ομοαρνητικότητα προς Λεσβίες, τις Αρνητικές Στάσεις προς Λεσβίες και Γκέι και την Κοινωνική Επιθυμητότητα. Για τον έλεγχο της αποκλίνουσας εγκυρότητας της ΚΕΣΠ, χρησιμοποιήθηκε η Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες. Στους Πίνακες 3^α και 3^β παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των αναλύσεων συσχέτισης στο γενικό πληθυσμό και στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, αντίστοιχα.

Πίνακας 3^α

Συσχετίσεις των παραγόντων της ΚΕΣΠ με τις άλλες μεταβλητές για το γενικό πληθυσμό

	1	2	3	4	5	6	7
Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων	—						
Κανονιστικές Συμπεριφορές	.70**	—					
Ομοαρνητικότητα προς Γκέι	.73**	.78**	—				
Ομοαρνητικότητα προς Λεσβίες	.73**	.78**	.97**	—			
Αρνητικές Στάσεις απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι	.68**	.84**	.75**	.74**	—		
Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες	-.25**	-.22**	-.24**	-.25**	-.18**	—	
Κοινωνική Επιθυμητότητα	.09*	.08	.04	.03	.09*	-.12**	—

* $p < .05$, ** $p < .01$

Πίνακας 3^β

Συσχετίσεις των παραγόντων της ΚΕΣΠ με τις άλλες μεταβλητές για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας

	1	2	3	4	5	6	7
Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων	—						
Κανονιστικές Συμπεριφορές	.55**	—					
Ομοαρνητικότητα προς Γκέι	.61**	.64**	—				
Ομοαρνητικότητα προς Λεσβίες	.60**	.63**	.96**	—			
Αρνητικές Στάσεις απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι	.52**	.69**	.68**	.67**	—		
Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες	-.15**	-.18**	-.21**	-.21**	-.19**	—	
Κοινωνική Επιθυμητότητα	.05	.03	.04	.05	.07	-.17**	—

** $p < .01$

Οι αναλύσεις συσχέτισης έδειξαν ότι και οι δύο παράγοντες της ΚΕΣΠ συσχετίζονται υψηλά θετικά τόσο με την Ομοαρνητικότητα προς Γκέι και την Ομοαρνητικότητα προς Λεσβίες (Δείγμα 1: $r = .73$, $p < .01$ για τον πρώτο παράγοντα, $r = .78$, $p < .01$ για το δεύτερο παράγοντα, Δείγμα 2: $r = .61$ και $r = .60$, $p < .01$ για τον πρώτο παράγοντα, $r = .64$ και $r = .63$, $p < .01$ για το δεύτερο παράγοντα) όσο και με τις Αρνητικές Στάσεις απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι (Δείγμα 1: $r = .68$ και $r = .84$, $p < .01$, αντιστοίχως, Δείγμα 2: $r = .52$ και $r = .69$, $p < .01$, αντιστοίχως), υποστηρίζοντας έτσι τη συγκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας. Ωστόσο, μόνο ο παράγοντας Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την Κοινωνική Επιθυμητότητα στο Δείγμα 1 ($r = .09$, $p < .05$), εύρημα που ερμηνεύεται στη Συζήτηση.

Επίσης, όπως αναμενόταν, και οι δύο παράγοντες της ΚΕΣΠ συσχετίζονται αρνητικά με την Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες (Δείγμα 1: $r = -.25$ για τον πρώτο παράγοντα και $r = -.22$ για το δεύτερο παράγοντα, $p < .01$, Δείγμα 2: $r = -.15$ και $r = -.18$ αντιστοίχως, $p < .01$), παρέχοντας έτσι ενδείξεις για την αποκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας.

Έλεγχος Αξιοπιστίας Εσωτερικής Συνάφειας

Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει τις αναλύσεις εσωτερικής συνάφειας για τους δύο παράγοντες της ΚΕΣΠ στους δύο πληθυσμούς. Στο γενικό πληθυσμό, οι δύο παράγοντες της ΚΕΣΠ φάνηκε ότι έχουν ικανοποιητική αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας ($\alpha > .80$, όπως προτείνεται ενδεικτικά από τους Barker και συν., 2002, σε Κυριάζο, 2017, σ. 134). Όσον αφορά στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, για τους δύο παράγοντες της ΚΕΣΠ οι δείκτες α του Cronbach βρέθηκαν αποδεκτοί ($\alpha > .70$, Barker και συν., 2002, σε Κυριάζο, 2017, σ. 134).

Πίνακας 4

	Γενικός πληθυσμός ($n = 605$)	Επαγγελματίες ($n = 368$)
<i>Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων</i>	.85	.73
HABS_3	.81	.63
HABS_5	.82	.72
HABS_6	.83	.71
HABS_7	.79	.63
HABS_9	.82	.72
HABS_11	.80	.63
HABS_12	.85	.77
HABS_15	.82	.69
<i>Κανονιστικές Συμπεριφορές</i>	.89	.76
HABS_1	.89	.78
HABS_2	.87	.71

	Γενικός πληθυσμός (n = 605)	Επαγγελματίες (n = 368)
HABS_4	.87	.74
HABS_8	.86	.71
HABS_10	.86	.73
HABS_13	.87	.71
HABS_14	.87	.76
HABS_16	.86	.72

Δείκτες alpha του Cronbach και alpha if item deleted για τα λήμματα της ΚΕΣΠ

Σημείωση. Τα ονόματα των λημμάτων (HABS) προέρχονται από την αγγλική μετάφραση της κλίμακας, HABS = Heteronormative Attitudes and Beliefs Scale. Τα ακόλουθα λήμματα κωδικοποιήθηκαν αντίστροφα: HABS_1, HABS_4, HABS_9, HABS_10, HABS_11, HABS_12, HABS_15, HABS_16.

Συζήτηση

Η ετεροκανονικότητα, ως σύστημα πεποιθήσεων, στάσεων και κοινωνικών πρακτικών που ορίζουν την ετεροσεξουαλικότητα ως τη μόνη «φυσιολογική», επιθυμητή και αποδεκτή σεξουαλική συμπεριφορά (Montgomery & Stewart, 2012· Seal, 2019), αποτελεί πρόδρομο συγκεκριμένων μορφών προκατάληψης και διάκρισης. Η ελληνική κοινωνία συνιστά αναντίρρητα μια ετεροκανονική κοινωνία (π.χ. Papanastasiou, 2020, Pettas και συν., 2022), στη βάση της οποίας άτομα μειονοτικών σεξουαλικών ταυτοτήτων και ταυτοτήτων φύλου (γυναίκες, ΛΟΑΤΚΙ+) συνεχίζουν να υφίστανται διακρίσεις σε πολλαπλά επίπεδα. Σήμερα, κρίνεται αναγκαία η κινητοποίηση της επιστημονικής κοινότητας και η πραγματοποίηση ερευνών για την ετεροκανονικότητα στο ελληνικό περικείμενο, ούτως ώστε να υπάρξει ενημερότητα για την ύπαρξη και το μέγεθος του φαινομένου και να προταθούν ουσιαστικοί τρόποι αλλαγής τόσο των ατομικών πεποιθήσεων, στάσεων και συμπεριφορών όσο και των κοινωνικών πρακτικών και θεσμών που θέτουν σοβαρούς περιορισμούς σε μεγάλη μερίδα ανθρώπων.

Για το σχεδιασμό και την υλοποίησή τους, από όσο γνωρίζουμε, δεν υπάρχει έως σήμερα στην Ελλάδα κάποιο διαθέσιμο εργαλείο το οποίο να αξιολογεί την ετεροκανονικότητα. Έτσι, σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τις ψυχομετρικές ιδιότητες της HABS –της μοναδικής κλίμακας στη διεθνή βιβλιογραφία που μετρά αποκλειστικά και ολοκληρωμένα την ετεροκανονικότητα– σε ελληνικό δείγμα γενικού πληθυσμού και επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Οι τελευταίοι, λόγω της ιδιότητάς τους (π.χ. ψυχολόγοι, σύμβουλοι ψυχικής υγείας, ψυχοθεραπευτές), έρχονται σε άμεση συνδιαλλαγή με άτομα μειονοτικών ταυτοτήτων φύλου (π.χ. γυναίκες, τρανς) και σεξουαλικών ταυτοτήτων (π.χ. λεσβίες, γκέι) στα οποία καλούνται να παρέχουν υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Φέρουν την ευθύνη για την αντιμετώπιση των συνεπειών της μειονοτικής πίεσης και των ψυχοπαθολογικών συνεπειών της στα διαφορετικά, κυρίως ΛΟΑΤΚΙ+, άτομα. Ανατρεφόμενοι, ωστόσο, μέσα σε ένα ετεροκανονικό σύστημα αποτελεί ερώτημα το κατά πόσο μπορούν να πράττουν τα ανωτέρω με τρόπο επαρκή και συμπεριληπτικό. Από όσο γνωρίζουμε, δεν υπάρχουν δεδομένα σχετικά με την ετεροκανονικότητα στη συγκεκριμένη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού, συνεπώς η συμμετοχή τους στην έρευνα έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό βιβλιογραφικό και πρακτικό κενό.

Συνολικά, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έδειξαν μια καλή προσαρμογή του μοντέλου των δύο παραγόντων στα δεδομένα και των δύο πληθυσμών. Επίσης, η κλίμακα εμφάνισε καλή συγκλίνουσα και αποκλίνουσα εγκυρότητα και στους δύο πληθυσμούς, ενώ, αναφορικά με την αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας, βρέθηκε ικανοποιητική στο γενικό πληθυσμό και αποδεκτή στους επαγγελματίες. Επομένως, φαίνεται πως η ΚΕΣΠ συνιστά ένα έγκυρο κι αξιόπιστο εργαλείο, που μπορεί να αξιοποιείται στο εξής από την ερευνητική κοινότητα για την αξιολόγηση της ετεροκανονικότητας στην Ελλάδα.

Πιο αναλυτικά, από τις στατιστικές αναλύσεις προέκυψε ότι η ελληνόφωνη εκδοχή της HABS αποτελείται από δύο παράγοντες (Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων, Κανονιστικές Συμπεριφορές), που εμφανίζουν συνολικά αποδεκτή αξιοπιστία εσωτερικής συνάφειας και καλή προσαρμογή στα δεδομένα τόσο του γενικού πληθυσμού όσο και των επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Οι φορτίσεις όλων των λημμάτων, πλην ενός, ήταν μεγαλύτερες από .30, ενώ οι δείκτες απόλυτης και επαυξητικής προσαρμογής ήταν εντός των αποδεκτών ορίων. Σε προγενέστερες μελέτες σε άλλες χώρες (βλ. Ιταλία και Χιλή), η εννοιολογική εγκυρότητα της HABS είχε επιβεβαιωθεί, ωστόσο είχαν προταθεί λιγότερα

λήμματα για καθέναν εκ των δύο παραγόντων. Η ελληνική εκδοχή της, όμως, φαίνεται πως απαιτεί και τα 16 λήμματα που προτάθηκαν από τη δημιουργό της, διατηρώντας μια επιφύλαξη αναφορικά με το λήμμα 12, καθώς εμφάνισε φόρτιση χαμηλότερη της αποδεκτής (.30 κατά τους Osborne και συν., 2008, .32 κατά τους Tabachnick & Fidell, 2001). Μία πιθανή ερμηνεία για το εν λόγω εύρημα έγκειται στην ελληνική απόδοση του λήμματος 12. Η πρόταση «Το κοινωνικό φύλο μαθαίνεται από την κοινωνία.» ίσως να είναι λιγότερο κατανοητή ή περισσότερο κατευθυντική από την «Gender is something we learn from society». Σε μελλοντικές έρευνες με χρήση της ΚΕΣΠ, είναι σημαντικό να ελέγχεται η φόρτιση του συγκεκριμένου λήμματος και να εξαιρείται από τις στατιστικές αναλύσεις εάν δεν είναι επαρκής.

Όσον αφορά στη συγκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας, οι δύο παράγοντές της Ετεροκανονικότητας συσχετίστηκαν θετικά με την Ομοαρνητικότητα και με τις Αρνητικές στάσεις απέναντι σε γκέι και λεσβίες, όπως αναμενόταν. Η συσχέτιση της ετεροκανονικότητας με τις προαναφερθείσες έννοιες μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι ετεροκανονικές πεποιθήσεις έχουν τις ρίζες τους σε ένα ιδεολογικό σύστημα ιδεών που οδηγεί τους ανθρώπους αφενός να αντιλαμβάνονται τις ερωτικές σχέσεις μεταξύ σις ανδρών και γυναικών ως τη μόνη αποδεκτή και «φυσιολογική» μορφή σχέσης, αφετέρου να τοποθετούν τους μη ετεροσεξουαλικούς προσανατολισμούς και τις μη δυαδικές ταυτότητες φύλου στο περιθώριο της θεωρούμενης κανονικότητας (π.χ. Morrison & Morrison, 2003· Savin-Williams και συν., 2010).

Εντούτοις, μόνο ο παράγοντας Ουσιοκρατικές Πεποιθήσεις Φύλων στο γενικό πληθυσμό βρέθηκε να σχετίζεται θετικά με την Κοινωνική Επιθυμητότητα, όπως αναμενόταν βάσει βιβλιογραφίας (Habarth, 2008· 2015). Αντίθετα, ο δεύτερος παράγοντας στο δείγμα του γενικού πληθυσμού, καθώς επίσης και οι δύο παράγοντες στο δείγμα των επαγγελματιών ψυχικής υγείας δε βρέθηκε να έχουν κάποια σημαντική συσχέτιση με την κοινωνική επιθυμητότητα. Φάνηκε, δηλαδή, ότι στην Ελλάδα το να προσπαθεί κανείς να είναι κοινωνικά αρεστός δε σχετίζεται απαραίτητα με το κατά πόσο υιοθετεί απόψεις και στάσεις σχετικές με τη δυαδικότητα του φύλου και την «κανονικότητα» της ετεροσεξουαλικότητας, εύρημα που έρχεται σε αντιπαράβολή με εκείνο της Habarth (2008· 2015). Ενδεχομένως, άλλοι παράγοντες, όπως για παράδειγμα η θρησκευτικότητα που μελετήθηκε μόνο για περιγραφικούς σκοπούς στην παρούσα μελέτη, συγκεκριμένες πολιτικές τοποθετήσεις

ή άλλα χαρακτηριστικά προσωπικότητας που δε μελετήθηκαν, να εξηγούν καλύτερα το επίπεδο ετεροκανονικότητας των Ελλήνων και Ελληνίδων.

Ενδείξεις για την αποκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας παρείχε η εύρεση των αναμενόμενων αρνητικών συσχετίσεων των παραγόντων της ΚΕΣΠ με την Ανοιχτότητα σε εμπειρίες. Πράγματι, η απουσία αυτού του χαρακτηριστικού προσωπικότητας είναι δυνατό να ευνοεί την ανάπτυξη συναισθημάτων δυσφορίας απέναντι σε ασυνήθιστες, μη πλειονοτικές, ιδέες και σε άγνωστους τομείς γνώσης. Τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα μπορεί να εκπροσωπούν μια τέτοια «ανοίκεια», «άγνωστη», «ασυνήθιστη» πραγματικότητα (Cullen και συν., 2002· Habarth, 2008, 2015· Huffaker & Kwon, 2016· Scandurra και συν., 2021· Sibley & Duckitt, 2008), καθώς στην Ελλάδα φαίνεται να επικρατεί η λογική της «μη ρωτάς, μη λες» στάσης ως προς την ομοσεξουαλικότητα που οι Lingiardi και συν. (2016) παρατηρούν πως υφίσταται και στη γειτονική Ιταλία. Συγκεκριμένα, στο άρθρο τους για την ομοαρνητικότητα εξηγούν πως οι λεσβίες, οι γκέι και τα αμφιφυλόφιλα άτομα γίνονται καλύτερα «ανεκτά» όταν δεν προβάλλουν δημόσια τη σεξουαλική τους ταυτότητα ή όταν δεν εμπλέκονται σε πολιτικές δραστηριότητες για την απόκτηση ίσων δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου, η αορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων είναι πιθανό να οδηγεί πολλούς, κυρίως ετεροφυλόφιλα σις άτομα, να εκλαμβάνουν τους πρώτους ως «ασυνήθιστους» και «ανοίκειους» (Scandurra και συν., 2021).

Περιορισμοί και Προτάσεις Μελλοντικής Έρευνας

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας είναι σημαντικό να ιδωθούν υπό το φως αρκετών περιορισμών. Πρωτίστως, πρόκειται για μία συναφειακή έρευνα, από την οποία σαφώς δεν μπορούν να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Σε μελλοντικούς πειραματικούς ή οιονοί πειραματικούς ερευνητικούς σχεδιασμούς η ΚΕΣΠ μπορεί να ενταχθεί ως μέσο για την αξιολόγηση της ετεροκανονικότητας και να προκύψουν συμπεράσματα αιτιωδών σχέσεων με μεταβλητές όπως είναι η ομοαρνητικότητα, η κοινωνική επιθυμητότητα και η ανοιχτότητα σε εμπειρίες.

Δεύτερον, η δειγματοληψία που ακολουθήθηκε ήταν μη πιθανοτική. Η μη τυχαία φύση των δειγμάτων περιορίζει αυτόματα την εξωτερική εγκυρότητα του ερευνητικού σχεδιασμού και των ευρημάτων. Ωστόσο, η αρνητική επίδραση αυτού του περιορισμού μειώνεται από το γεγονός ότι τα δείγματα ήταν αρκετά ετερογενή ως προς τα δημογραφικά

χαρακτηριστικά τους. Επί παραδείγματι, το Δείγμα 1 δεν αποτελούνται μόνο από ετεροφυλόφιλες γυναίκες φοιτήτριες που διέμεναν σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως συνηθίζεται σε πλήθος κοινωνικών ερευνών. Βέβαια, πιθανώς και η παρούσα να μην απέχει πολύ από την εξής παρατήρηση των Pollet και Saxton (2019): «Υπάρχει μια παραδοχή ότι η ψυχολογία πιθανώς να στηρίζεται πάρα πολύ σε δείγματα από δυτικές (Western), μορφωμένες (Educated), βιομηχανοποιημένες (Industrialized), πλούσιες (Rich) και δημοκρατικές (Democratic) κοινωνίες [...]» (ακρωνύμιο WEIRD, βλ. επίσης Linxén και συν., 2021). Επομένως, μελλοντικές μελέτες, είτε εξετάσουν τις ψυχομετρικές ιδιότητες της ΚΕΣΠ σε άλλους πληθυσμούς ή της HABS σε άλλες χώρες είτε τη χρησιμοποιήσουν ως εργαλείο μέτρησης της ετεροκανονικότητας σε διαφορετικούς ερευνητικούς σχεδιασμούς, αξίζει να ακολουθήσουν μια προσέγγιση τυχαίας δειγματοληψίας.

Τρίτον, οι έλεγχοι εγκυρότητας και αξιοπιστίας της ελληνικής εκδοχής της HABS πραγματοποιήθηκαν συνολικά για τα συμμετέχοντα άτομα κάθε δείγματος, όπως είχαν πράξει και η κατασκευάστρια της HABS και η ερευνητική ομάδα στην Ιταλία. Όμως, βιβλιογραφικά υποστηρίζεται ότι τα ετεροφυλόφιλα στις άτομα τείνουν να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ετεροκανονικότητας και ομοαρνητικότητας από τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Ως εκ τούτου, μεταγενέστερες προσπάθειες διερεύνησης των ψυχομετρικών ιδιοτήτων της ΚΕΣΠ μπορεί να προσφέρουν σημαντικά ευρήματα εάν οι στατιστικές αναλύσεις πραγματοποιηθούν ξεχωριστά βάσει ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων. Παράλληλα, πέραν των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, θα είχε νόημα επόμενες μελέτες να επεκταθούν σε άλλα τμήματα του ελληνικού πληθυσμού, λόγου χάριν στους εκπαιδευτικούς, τους κοινωνικούς λειτουργούς, τους επαγγελματίες υγείας, τους νομικούς και τους αστυνομικούς. Μάλιστα, ως προς τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων, σε επόμενη μελέτη θα άξιζε πραγματοποιηθεί και CFA μεταξύ ομάδων (multigroup CFA) προκειμένου να διερευνηθούν τυχόν διαφορές στην εσωτερική δομή (configural invariance), τις φορτίσεις των λημμάτων (metric invariance) και τους σταθερούς όρους των λημμάτων (scalar invariance).

Τέταρτον, ενδείξεις για την αποκλίνουσα εγκυρότητα της ΚΕΣΠ παρείχαν μόνο οι αρνητικές συσχετίσεις των υποκλιμάκων της με το χαρακτηριστικό προσωπικότητας που ονομάζεται Ανοιχτότητα σε εμπειρίες. Ενδεχομένως, να χρειαζόταν να διερευνηθεί εάν και

με τη θρησκευτικότητα προέκυπταν αρνητικές συσχετίσεις. Βέβαια, σε αυτή την περίπτωση, ίσως να ήταν καταλληλότερη η χρήση κάποιου αξιόπιστου και πιο σύνθετου εργαλείου μέτρησης της θρησκευτικότητας –κι όχι ο μέσος όρος των απαντήσεων σε δύο αυτοσχέδια ερωτήματα.

Αναφορικά με το μη αναμενόμενο εύρημα της Κοινωνικής Επιθυμητότητας, ίσως σε επόμενη μελέτη να προτιμηθεί κάποια άλλη κλίμακα αντί για το Ευρετήριο Προσωπικής Αντίδρασης. Παραδείγματος χάριν, η Κλίμακα Κοινωνικής Επιθυμητότητας των Marlow και Crowne (1961), τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της οποίας έχουν πολλάκις επιβεβαιωθεί στη βιβλιογραφία. Εναλλακτικά, ίσως να είχε νόημα να αξιοποιηθεί με διαφορετικό τρόπο η μέτρηση της εν λόγω μεταβλητής σε μία τέτοια έρευνα, ανεξάρτητα από το εργαλείο μέτρησής της: να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να αποκλειστούν από το δείγμα όσα άτομα σκοράρουν υψηλά.

Τέλος, στην παρούσα μελέτη ελέγχθηκε μόνο η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας της ΚΕΣΠ. Είναι σημαντικό μελλοντικές έρευνες να επιδιώξουν μια πληρέστερη κατανόηση της ετεροκανονικότητας και των ψυχομετρικών ποιοτήτων της κλίμακας. Για παράδειγμα, η διερεύνηση της αξιοπιστίας ελέγχου–επανελέγχου θα μπορούσε να συμβάλει στον προσδιορισμό της σταθερότητας των ετεροκανονικών πεποιθήσεων και συμπεριφορών του ατόμου, καθώς επίσης και στις επιδράσεις πιθανών παρεμβάσεων που αποσκοπούν στη μείωση αυτών.

Παρά τους προαναφερθέντες περιορισμούς, η ΚΕΣΠ φαίνεται να αποτελεί ένα έγκυρο κι αξιόπιστο εργαλείο, από το οποίο οι ερευνητές στην Ελλάδα μπορούν σίγουρα να επωφεληθούν προκειμένου να επεκτείνουν τις μελέτες γύρω από την ετεροκανονικότητα και τις πολύ σημαντικές επιπτώσεις της στις ζωές των ανθρώπων και δη των γυναικών και των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Στην Ελλάδα, όπως και αλλού, οι κοινωνικές πολιτικές και οι νόμοι που αφορούν στην ισότητα μεταξύ των πολιτών βασίζονται σε μια παραδοσιακή στατική θεώρηση του φύλου, των έμφυλων ρόλων και της σεξουαλικότητας, εμποδίζοντας έτσι την επίτευξη ουσιαστικών κοινωνικών αλλαγών. Δεδομένου ότι η ετεροκανονικότητα συνιστά ένα κοινωνικό και ιδεολογικό σύστημα που παράγεται και αναπαράγεται μέσα από τους κοινωνικούς θεσμούς, η ύπαρξη ετεροκανονικών πεποιθήσεων και στάσεων αρμόζει πρωτίστως να γίνεται ορατή ως κοινωνική συνέπεια σχετικών νομοθετικών ελλειμμάτων. Το ερευνητικό ενδιαφέρον χρειάζεται να κινητοποιηθεί εάν θέλουμε να επιτευχθεί

αύξηση της ορατότητας των εν λόγω πληθυσμών και των αναγκών τους και, τελικά, νομοθετικές ρυθμίσεις και προβλέψεις που λαμβάνουν υπόψη την ποικιλομορφία των φύλων και των σεξουαλικών προσανατολισμών.

Βιβλιογραφία

- Altman, D., Aggleton, P., Williams, M., Kong, T., Reddy, V., Harrad, D., Reis, T., & Parker, R. (2012). Men who have sex with men: Stigma and discrimination. *The Lancet*, 380(9839), 439–445. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(12\)60920-9](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(12)60920-9)
- Anagnostopoulou, S. (2022). “*Silence speaks volumes*”. *A feminist socio-legal analysis of femicide in Greece, in relation to the Istanbul Convention* (διπλωματική εργασία).
- Ashton, M., & Lee, K. (2009). The HEXACO-60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment*, 91(4), 340–345. <https://doi.org/10.1080/00223890902935878>
- Baltar, F., & Brunet, I. (2012). Social Research 2.0: Virtual snowball sampling method using facebook. *Internet Research*, 22(1), 57–74. <https://doi.org/10.1108/10662241211199960>
- Berlant, L., & Warner, M. (1998). Sex in public. *Critical Inquiry*, 24(2), 547–566. <https://doi.org/10.1086/448884>
- Biaggio, M., Roades, L. A., Staffebach, D., Cardinali, J., & Duffy, R. (2000). Clinical evaluations: Impact of sexual orientation, gender, and gender role. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 1657–1669. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02460.x>
- Bible, J. (2020). The Influence of Heteronormativity on Sexual Health Disparities in Queer and Heterosexual Women. *Theses, Dissertations and Culminating Projects*, 523. <https://digitalcommons.montclair.edu/etd/523>
- Bogoslavsky, M. R. (2022). *Heteronormativity and victim gender: University Students’ perceptions of sexual assault* (διδαστορική διατριβή). Conway, Arkansas.
- Bollas, A. (2021). Homoterrorism: Definition, application, subversion. *Fast Capitalism*, 18(1). <https://doi.org/10.32855/fcapital.202101.003>
- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-cultural research. *Journal of cross-cultural psychology*, 1(3), 185–216. <https://doi.org/10.1177/135910457000>

- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, NY: Routledge.
- Cartwright, A., Roche, B., Gogarty, M., O'Reilly, A., & Stewart, I. (2016). Using a modified Function Acquisition Speed Test (FAST) for assessing implicit gender stereotypes. *The Psychological Record*, 66(2), 223–233. <https://10.1007/s40732-016-0164-5>
- Cha, E.-S., Kim, K. H., & Erlen, J. A. (2007). Translation of scales in cross-cultural research: Issues and techniques. *Journal of Advanced Nursing*, 58(4), 386–395. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04242.x>
- Chapman, R., Watkins, R., Zappia, T., Nicol, P., & Shields, L. (2011). Nursing and medical students' attitude, knowledge and beliefs regarding lesbian, gay, bisexual and transgender parents seeking health care for their children. *Journal of Clinical Nursing*, 21(7–8), 938–945. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2011.03892.x>
- Corlett, S., Di Marco, D., Munduate, L., & Arenas, A. (2022). Manifestations and reinforcement of heteronormativity in the workplace: A systematic scoping review. *Journal of Homosexuality*, 1–27. <https://doi.org/10.1080/00918369.2022.2074334>
- Cullen, J. M., Wright, L. W., & Alessandri, M. (2002). The personality variable openness to experience as it relates to homophobia. *Journal of Homosexuality*, 42(4), 119–134. https://doi.org/10.1300/j082v42n04_08
- Δαουλτζής, Κ. Χ. (2022). *Η Σύγκρουση Ρόλων Φύλου σε στρέιτ και γκέι άνδρες: Μια οιοει πειραματική, κοινωνιογνωστική και κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση* (διδακτορική διατριβή). <https://freader.ekt.gr/eadd/index.php?doc=52343&lang=el>
- Daoultzis, K. C., & Kordoutis, P. (2024, under publication). Greek validation of the Scale on Beliefs about Children's Adjustment in Same-Sex Families (SBCASSF). *Measurement Instruments for the Social Sciences*.
- Duncan, S. G., Aguilar, G., Jensen, C. G., & Magnusson, B. M. (2019). Survey of heteronormative attitudes and tolerance toward gender non-conformity in Mountain West undergraduate students. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00793>
- Elboim-Gabyzon, M., Ofek, H., & Klein, R. (2023). Attitudes of physical therapy students in Israel toward people identifying as lesbian, gay, or bisexual: A cross-sectional

- survey. *Health & Social Care in the Community*, 2023, 1–9.
<https://doi.org/10.1155/2023/6447199>
- EIGE. European Institute for Gender Equality. (χ.η.). Ανακτήθηκε 7 Μαΐου, 2023, από
<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/EL>
- Enson, S. (2015). Causes and consequences of heteronormativity in healthcare and Education. *British Journal of School Nursing*, 10(2), 73–78.
<https://doi.org/10.12968/bjsn.2015.10.2.73>
- Ferrari, F., Imperato, C., & Mancini, T. (2021). Heteronormativity and the justification of gender hierarchy: Investigating the archival data from 16 European countries. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.686974>
- Georgiou, Y., & Fotiou, A. (2020). Religiosity and physical education students' attitudes towards homosexuality. *Facta Universitatis, Series: Physical Education and Sport*, (1), 189. <https://doi.org/10.22190/fupes200306016g>
- Giagkoudi, A. (2022). *The portrayal of femicides in Greek newspapers. A content analysis in a selection of Greek newspapers* (διπλωματική εργασία). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1727997/FULLTEXT01.pdf>
- Ginicola, M. M., Smith, C., & Filmore, J. M. (Επιμ.). (2017). *Affirmative counseling with LGBTQI+ people*. American Counseling Association.
- Grigoropoulos, I. (2018). Attitudes toward same-sex marriage in a Greek sample. *Sexuality and Culture*, 23, 415–424. <https://doi.org/10.1007/s12119-018-9565-8>
- Grigoropoulos, I. (2022). Greek high school teachers' homonegative attitudes towards same-sex parent families. *Sexuality & Culture*, 26(3), 1132–1147.
<https://doi.org/10.1007/s12119-021-09935-5>
- Grigoropoulos, I., & Kordoutis, P. (2015). Social factors affecting antitransgender sentiment in a sample of Greek undergraduate students. *International Journal of Sexual Health*, 27(3), 276–285. <https://doi.org/10.1080/19317611.2014.974792>
- Grigoropoulos, H., Papacharitou, S., & Moraitou, M. (2010). Adaptation of the scale of recording attitudes towards homosexual women and men in the Greek language. *Archives of Hellenic Medicine*, 27(5), 787–792.

- Gudmundsson, E. (2009). Guidelines for translating and adapting Psychological Instruments. *Nordic Psychology*, 61(2), 29–45. <https://doi.org/10.1027/1901-2276.61.2.29>
- Habarth, J. M. (2008). *Thinking “straight”: Heteronormativity and associated outcomes across sexual orientation* (διδακτορική διατριβή).
- Habarth, J. M. (2015). Development of the heteronormative attitudes and beliefs scale. *Psychology & Sexuality*, 6(2), 166–188. <https://doi.org/10.1080/19419899.2013.876444>
- Habarth, J. M., Makhoul, S. C., Nelson, J. C., Todd, C. D., & Trafalis, S. (2019a). Beyond simple differences: Moderators of gender differences in heteronormativity. *Journal of Homosexuality*, 67(6), 740–767. <https://doi.org/10.1080/00918369.2018.1557955>
- Habarth, J. M., Wickham, R. E., Holmes, K. M., Sandoval, M., & Balsam, K. F. (2019b). Heteronormativity and women’s psychosocial functioning in heterosexual and same-sex couples. *Psychology & Sexuality*, 10(3), 185–199. <https://doi.org/10.1080/19419899.2019.1578994>
- Harbaugh, E., & Lindsey, E. W. (2015). Attitudes toward homosexuality among young adults: Connections to gender role identity, gender-typed activities, and religiosity. *Journal of Homosexuality*, 62(8), 1098–1125. <https://doi.org/10.1080/00918369.2015.1021635>
- Herek, G. M. (1994). Assessing heterosexuals’ attitudes toward lesbians and gay men: A review of empirical research with the ATLG scale. *Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research, and Clinical Applications*, 206–228. <https://doi.org/10.4135/9781483326757.n11>
- Herek, G. M. (2000). Sexual prejudice and gender: Do heterosexuals’ attitudes toward lesbians and gay men differ? *Journal of Social Issues*, 56(2), 251–266. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00164>
- Herek, G. M. (2004). Beyond “homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research and Social Policy*, 1(2), 6–24. <https://doi.org/10.1525/srsp.2004.1.2.6>

- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1996). "Some of my best friends" intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and Lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 412–424. <https://doi.org/10.1177/0146167296224007>
- Herek, G. M., & McLemore, K. A. (2013). Sexual prejudice. *Annual Review of Psychology*, 64(1), 309–333. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143826>
- Huffaker, L., & Kwon, P. (2016). A comprehensive approach to sexual and transgender prejudice. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 28(3), 195–213. <https://doi.org/10.1080/10538720.2016.1191405>
- Hunter, J., Butler, C., & Cooper, K. (2021). Gender minority stress in trans and gender diverse adolescents and young people. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(4), 1182–1195. <https://doi.org/10.1177/13591045211033187>
- Ii, A. Z., & Sips, G. J. (1985). Cross-validation of a short form of the Marlowe-Crowne social desirability scale. *Journal of Clinical Psychology*, 41(2), 236–238. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198503\)41:2<236::aid-jclp2270410217>3.0.co;2-h](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198503)41:2<236::aid-jclp2270410217>3.0.co;2-h)
- Iraklis, G. (2020). Subtle forms of prejudice in Greek day-care centres. Early childhood educators' attitudes towards same-sex marriage and children's adjustment in same-sex families. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(5), 711–730. <https://doi.org/10.1080/17405629.2020.1835636>
- Jackson, S. (2006). Interchanges: Gender, sexuality and heterosexuality: The complexity (and limits) of heteronormativity. *Feminist Theory*, 7, 105–121. <https://doi.org/10.1177/1464700106061462>
- Johnson, K. M., Lederer, A. M., Liddell, J. L., Sheffield, S., & McCraw, A. (2021). Teaching to impact sexual violence? the evaluation of a curricular intervention for first-year college students. *American Journal of Health Promotion*, 35(3), 438–441. <https://doi.org/10.1177/0890117120967604>
- Karakasi, M.-V., Voultsos, P., Fotou, E., Nikolaidis, I., Kyriakou, M. S., Markopoulou, M., Douzenis, A., & Pavlidis, P. (2022). Emerging trends in domestic homicide/femicide in Greece over the period 2010–2021. *Medicine, Science and the Law*, 63(2), 120–131. <https://doi.org/10.1177/00258024221103700>

- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Saunders.
- Kitzinger, C. (2005). Heteronormativity in action: Reproducing the heterosexual nuclear family in after-hours medical calls. *Social Problems*, 52(4), 477–498. <https://doi.org/10.1525/sp.2005.52.4.477>
- Knudson-Martin, C., & Mahoney, A. R. (2009a). *Couples, gender, and power: Creating change in intimate relationships*. Springer Pub. Co.
- Konstantinidis, C., Bebetos, E., Filippou, F., & Zetou, E. (2021). Gender-related attitudes toward homosexuality in Greece. *Changing Societies & Personalities*, 5(4), 669. <https://doi.org/10.15826/csp.2021.5.4.156>
- Kouroutsidou, M., & Kakarouna, S. M. (2021). Phenomenon of femicide and the Greek experience. *European Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(5), 23–26. <https://doi.org/10.24018/ejsocial.2021.1.5.130>
- Kowalski, B. M., & Scheitle, C. P. (2020). Sexual identity and attitudes about gender roles. *Sexuality & Culture*, 24(3), 671–691. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09655-x>
- Κυριάζος, Θ. (2017). Εγκυρότητα ψυχομετρικών εργαλείων. Στο Μ. Γαλανάκης, Χ. Πεζηρκιανίδης, & Α. Σταλίκας (Επιμ.), *Βασικά Θέματα Ψυχομετρίας* (σσ. 133–134). Αθήνα, Εκδόσεις Τόπος.
- Lahad, K. (2013). “Am I asking for too much?” The selective single woman as a new social problem. *Women’s Studies International Forum*, 40, 23–32. <https://10.1016/j.wsif.2013.04.009>
- Lawley, D. N. (1940). Vi.—the estimation of factor loadings by the method of maximum likelihood. *Proceedings of the Royal Society of Edinburgh*, 60(1), 64–82. <https://doi.org/10.1017/s037016460002006x>
- Lewis, G. B. (2003). Black-white differences in attitudes toward homosexuality and gay rights. *Public Opinion Quarterly*, 67(1), 59–78. <https://doi.org/10.1086/346009>
- Lingiardi, V., Nardelli, N., Ioverno, S., Falanga, S., Di Chiacchio, C., Tanzilli, A., & Baiocco, R. (2016). Homonegativity in Italy: Cultural issues, personality characteristics, and demographic correlates with negative attitudes toward lesbians and Gay Men. *Sexuality Research and Social Policy*, 13(2), 95–108. <https://doi.org/10.1007/s13178-015-0197-6>

- Linxen, S., Sturm, C., Brühlmann, F., Cassau, V., Opwis, K., & Reinecke, K. (2021). How WEIRD is Chi? *Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. <https://doi.org/10.1145/3411764.3445488>
- Marlow, D., & Crowne, D. P. (1961). Social desirability and response to perceived situational demands. *Journal of Consulting Psychology*, 25(2), 109–115. <https://doi.org/10.1037/h0041627>
- Marsh, T., & Brown, J. (2011). Homonegativity and its relationship to religiosity, nationalism and attachment style. *Journal of Religion and Health*, 50(3), 575–591. <https://doi.org/10.1007/s10943-009-9286-2>
- Martino, W. (2000). Policing masculinities: Investigating the role of homophobia and heteronormativity in the lives of adolescent school boys. *The Journal of Men's Studies*, 8(2), 213–236. <https://doi.org/10.3149/jms.0802.213>
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Miller, M. K., & Chamberlain, J. (2013). How religious characteristics are related to attitudes toward GLB individuals and GLB rights. *Journal of GLBT Family Studies*, 9(5), 449–473. <https://doi.org/10.1080/1550428x.2013.825218>
- Montgomery, S. A., & Stewart, A. J. (2012). Privileged allies in lesbian and gay rights activism: Gender, generation, and resistance to heteronormativity. *Journal of Social Issues*, 8(1), 162–177. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2012.01742.x>
- Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2003). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and Lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 15–37. https://doi.org/10.1300/j082v43n02_02
- Orellana, L., Alarcón, T., & Schnettler, B. (2022). Behavior without beliefs: Profiles of heteronormativity and well-being among heterosexual and non-heterosexual university students in Chile. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.988054>
- Osborne, J. W., Costello, A. B., & Kellow, J. T. (2008). Best practices in exploratory factor analysis. *Best Practices in Quantitative Methods*, 86–99. <https://doi.org/10.4135/9781412995627.d8>

- Papadaki, V. & Papadaki, E. (2011). 'So, what about homosexuals?'-Views on homosexuality among social work students in Crete-Greece. *European journal of social work*, 14(2), 265–280. <https://doi.org/10.1080/13691451003744333>
- Papadaki, V., Papadaki, E., & Giannou, D. (2021). Microaggression experiences in the workplace among Greek LGB social workers. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 33(4), 512–532. <https://doi.org/10.1080/10538720.2021.1892560>
- Papadaki, V., Plotnikof, K. & Papadaki, E. (2013). Social work students' attitudes towards lesbians and gay men: The case of the social work department in Crete, Greece. *Social work education: The international journal*, 32(4), 453–467. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.687371>
- Παπάζογλου, Ά. (2020). Η ελληνική ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα τον 21ο αιώνα. Οι διεκδικήσεις και η συναφής νομοθεσία. Στο Ν. Παθανασίου & Έ. Χρηστίδη (Επιμ.), *Συνυπερίληψη & Ανθεκτικότητα* (σ. 434). Εκδόσεις Gutenberg.
- Papanastasiou, E. (2020). Discursive practices of gender and teaching: A case study from Greece. *International Journal of Teaching & Education*, VIII(1). <https://doi.org/10.20472/te.2020.8.1.004>
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. Στο J. P. Robinson, P. R. Shaver & L. S. Wrightsman (Επιμ.), *Measures of personality and social psychological attitudes*. (σσ. 17–59). San Diego, CA: Academic Press.
- Pealer, L. N., Weiler, R. M., Pigg, R. M., Miller, D., & Dorman, S. M. (2001). The feasibility of a Web-based surveillance system to collect health risk behavior data from college students. *Health Education and Behavior*, 28, 547–559.
- Pettas, D., Arampatzi, A., & Dagkouli-Kyriakoglou, M. (2022). LGBTQ+ housing vulnerability in Greece: Intersectionality, coping strategies and, the role of Solidarity Networks. *Housing Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2092600>
- Pollet, T. V., & Saxton, T. K. (2019). How diverse are the samples used in the journals 'evolution & human behavior' and 'evolutionary psychology'? *Evolutionary Psychological Science*, 5(3), 357–368. <https://doi.org/10.1007/s40806-019-00192-2>
- Ray, T. N., & Parkhill, M. R. (2021). Heteronormativity, disgust sensitivity, and hostile attitudes toward gay men: Potential mechanisms to maintain social hierarchies. *Sex Roles*, 84(1–2), 49–60. <https://doi.org/10.1007/s11199-020-01146-w>

- Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the Marlowe-crowne social desirability scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 119–125. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198201\)38:1<119::aid-jclp2270380118>3.0.co;2-i](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198201)38:1<119::aid-jclp2270380118>3.0.co;2-i)
- Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 5(4), 631–660. <https://doi.org/10.1086/493756>
- Robertson, W. J. (2017). The irrelevance narrative: Queer (in)visibility in medical education and practice. *Medical Anthropology Quarterly*, 31(2), 159–176. <https://doi.org/10.1111/maq.12289>
- Root. (2023, 26 Ιουνίου). Υπουργικό συμβούλιο: οι 15 γυναίκες της νέας κυβέρνησης. Οικονομικός Ταχυδρόμος - ot.gr. <https://www.ot.gr/2023/06/26/epikairothta/politiki/oi-15-gynaikes-tis-neas-kyvernisis/>
- Rothblum, E. D., Balsam, K. F., & Wickham, R. E. (2017). Butch, Femme, and androgynous gender identities within female same-sex couples: An actor-partner analysis. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(1), 72–81. <https://doi.org/10.1037/sgd0000258>
- Sakalli, N. (2002). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish College students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 53–64. https://doi.org/10.1300/j082v42n03_04
- Savin-Williams, R. C., Pardo, S. T., Vrangalova, Z., Mitchell, R. S., & Cohen, K. M. (2010). Sexual and gender prejudice. Στο J. C. Chrisler & D. R. McCreary (Επιμ.), *Handbook of gender research in psychology. Volume 2: Gender research in social and applied psychology* (σσ. 359–378). New York, NY: Springer.
- Scandurra, C., Monaco, S., Dolce, P., & Nothdurfter, U. (2021). Heteronormativity in Italy: Psychometric characteristics of the Italian version of the heteronormative attitudes and beliefs scale. *Sexuality Research and Social Policy*, 18(3), 637–652. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00487-1>
- Schaub, J., Willis, P., & Dunk-West, P. (2017). Accounting for self, sex and sexuality in UK Social Workers' Knowledge base: Findings from an exploratory study. *British Journal of Social Work*, 47, 427–446. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw015>

- Shin, R. Q., Keum, B. T., Smith, L. C., Lu, Y., & Yee, S. (2023). The development and validation of the heterosexism erasure scale. *The Counseling Psychologist*, 51(1), 6–35. <https://doi.org/10.1177/00110000221126997>
- Seal, M. (2019). *The Interruption of Heteronormativity in Higher Education*. London: Palgrave MacMillan.
- Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248–279. <https://doi.org/10.1177/1088868308319226>
- Stern, S., & Wright, A. J. (2017). Discrete effects of religiosity and spirituality on gay identity and self-esteem. *Journal of Homosexuality*, 65(8), 1071–1092. <https://doi.org/10.1080/00918369.2017.1368769>
- Swami, V., & Barron, D. (2019a). Translation and validation of Body Image Instruments: Challenges, good practice guidelines, and reporting recommendations for test adaptation. *Body Image*, 31, 204–220. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2018.08.014>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Thompson, M. N., Nitzarim, R. S., Cole, O. D., Frost, N. D., Ramirez Stege, A., & Vue, P. T. (2015). Clinical experiences with clients who are low-income: Mental health practitioners' perspectives. *Qualitative Health Research*, 25, 1675–1688. <http://dx.doi.org/10.1177/1049732314566327>
- Tolman, D. L. (2006). In a different position: Conceptualizing female adolescent sexuality development within compulsory heterosexuality. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 112, 71–89. <https://doi.org/10.1002/cd.163>
- Torres Rosado, C. A. (2019). *Heteronormative Beliefs and the Impact on Self-acceptance and Disclosure of Male Homosexuality in Portugal and Turkey* (διπλωματική εργασία). https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/19833/4/master_cesar_torres_rosado.pdf
- Turner, C. F., Ku, L., Rogers, S. M., Lindberg, L. D., Pleck, J. H., & Stonenstien, F. L. (1998). Adolescent sexual behavior, drug use, and violence: Increased reporting with computer survey technology. *Science*, 280, 867–873.

- van der Toorn, J., Pliskin, R., & Morgenroth, T. (2020). Not quite over the rainbow: The unrelenting and insidious nature of heteronormative ideology. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34, 160–165. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2020.03.001>
- Vergara, C. (2020). Reflexiones sobre heteronormatividad: los modelos y representaciones de familia en una web de salud desde la multimodalidad. *Perspectivas de la comunicación*. 13, 85–104. <https://10.4067/S0718-48672020000100085>
- Voultos, P., Zymvragou, C.-E., Raikos, N., & Spiliopoulou, C. C. (2018). Lesbians' experiences and attitudes towards parenthood in Greece. *Culture, Health and Sexuality*. <https://doi.org/10.1080/13691058.2018.1442021>
- Ward, J., & Schneider, B. (2009). The reaches of heteronormativity: An introduction. *Gender & Society*, 23(4), 433–439. <https://10.1177/0891243209340903>
- Warner, M. (1991). Introduction: Fear of a queer planet. *Social text*, 3–17.
- Whitcomb, D. H., & Walinsky, D. J. (2013). Lesbian, gay, and bisexual issues, social class, and counseling. Στο W. Ming Liu (Επιμ.), *The Oxford handbook of social class in counseling* (σσ. 446–465). New York, NY: Oxford University Press.
- Williams, C. L., Giuffre, P. A., & Dellinger, K. (2009). The gay-friendly closet. *Sexuality Research and Social Policy*, 6(1), 29–45. <https://doi.org/10.1525/srsp.2009.6.1.29>
- Zsila, Á., Orosz, G., McCutcheon, L. E., & Demetrovics, Z. (2021). Investigating the association between celebrity worship and heteronormative attitudes among heterosexual and LGB+ individuals. *Sexuality & Culture*, 25(4), 1334–1352. <https://doi.org/10.1007/s12119-021-09822-z>

Παράρτημα

Ερωτηματολόγια για τον Έλεγχο της Εγκυρότητας της ΚΕΣΠ

Σε αυτό το Παράρτημα περιλαμβάνονται τα λήμματα των έξι κλιμάκων που χορηγήθηκαν για τον έλεγχο της εγκυρότητας της ΚΕΣΠ. Παρατίθενται με τη σειρά που παρουσιάστηκαν στα άτομα μέσα από τα χορηγηθέντα ψηφιακά ερωτηματολόγια. Να σημειωθεί ότι στους συμμετέχοντες οι κλίμακες αυτές δεν παρουσιάζονταν με την επίσημη ονομασία τους (π.χ. Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας), αλλά ως Ερωτηματολόγιο 1, 2α, 2β, 3, 4, 5.

Κλίμακα Ετεροκανονικών Στάσεων και Πεποιθήσεων

1. Στις υγιείς ερωτικές σχέσεις, οι γυναίκες μπορεί κάποιες φορές να κρατούν στερεοτυπικά «ανδρικούς» ρόλους και οι άνδρες στερεοτυπικά «γυναικείους» ρόλους. (Α)
2. Υπάρχει λόγος που στις ερωτικές σχέσεις, οι γυναίκες και οι άνδρες αναλαμβάνουν ρόλους σύμφωνα με το φύλο τους: είναι πραγματικά ο καλύτερος τρόπος να έχεις επιτυχημένη σχέση.
3. Υπάρχουν μόνο δύο φύλα: το αρσενικό και το θηλυκό.
4. Οι άνθρωποι θα έπρεπε να συνάπτουν ερωτικές σχέσεις με οποιοδήποτε άτομο επιλέγουν, ανεξάρτητα από το βιολογικό ή το κοινωνικό φύλο. (Α)
5. Το κοινωνικό φύλο είναι το ίδιο πράγμα με το βιολογικό φύλο.
6. Η θηλυκότητα και η αρρενωπότητα καθορίζονται από βιολογικούς παράγοντες πριν τη γέννηση, όπως τα γονίδια και οι ορμόνες.
7. Όλοι οι άνθρωποι είναι είτε άνδρες είτε γυναίκες.
8. Τα πράγματα πηγαίνουν καλύτερα στις ερωτικές σχέσεις αν οι άνθρωποι συμπεριφέρονται σύμφωνα με το τι παραδοσιακά αναμένεται από το φύλο τους.
9. Το κοινωνικό φύλο είναι πολύπλοκο ζήτημα και δεν ταυτίζεται πάντα με το βιολογικό φύλο. (Α)
10. Είναι απολύτως φυσιολογικό να έχουν οι άνθρωποι ερωτικές σχέσεις με άτομα του ίδιου φύλου. (Α)
11. Όσοι λένε ότι υπάρχουν μόνο δύο αποδεκτά φύλα κάνουν λάθος. (Α)
12. Το κοινωνικό φύλο είναι κάτι που μαθαίνουμε από την κοινωνία. (Α)

13. Υπάρχουν συγκεκριμένοι τρόποι με βάση τους οποίους θα πρέπει να συμπεριφέρονται οι άνδρες και οι γυναίκες στις σχέσεις.
14. Ο καλύτερος τρόπος να μεγαλώσει ένα παιδί είναι η μητέρα και ο πατέρας να το μεγαλώνουν μαζί.
15. Το βιολογικό φύλο είναι πολύπλοκο· στην πραγματικότητα, μπορεί να υπάρχουν περισσότερα από 2 βιολογικά φύλα. (Α)
16. Οι γυναίκες και οι άνδρες δε χρειάζεται να ακολουθούν στερεοτυπικούς ρόλους φύλου όταν βρίσκονται σε μία ερωτική σχέση. (Α)

Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας (γκέι) (Morrison & Morrison, 2003)

1. Οι γκέι άντρες έχουν όλα τα δικαιώματα που χρειάζονται.
2. Οι γκέι άντρες έχουν γίνει υπερβολικά συγκρουσιακοί στην απαίτησή τους για ίσα δικαιώματα.
3. Οι γκέι άντρες θα πρέπει να σταματήσουν να επιβάλουν τον τρόπο ζωής τους στους άλλους.
4. Οι γκέι άνδρες φαίνεται πως εστιάζουν στο πώς διαφέρουν από τους στρέιτ και αγνοούν το πώς μοιάζουν.
5. Οι γκέι άντρες που έχουν παραδεχθεί την ταυτότητά τους ανοιχτά πρέπει να θαυμάζονται για το θάρρος τους. (Α)
6. Πολλοί γκέι άντρες χρησιμοποιούν τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους για να αποκτήσουν ειδικά δικαιώματα και προνόμια.
7. Οι γκέι άνδρες δεν χρειάζεται πλέον να διαδηλώνουν για ίσα δικαιώματα.
8. Στους σημερινούς δύσκολους οικονομικούς καιρούς, τα λεφτά των φορολογούμενων Ελλήνων δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν οργανώσεις γκέι ανδρών.
9. Η ιδέα ότι τα πανεπιστήμια έχουν προγράμματα σπουδών από τα οποία αποφοιτούν φοιτητές με πτυχίο στις γκέι σπουδές είναι γελοία.
10. Οι γκέι άντρες θα πρέπει να σταματήσουν να διαμαρτύρονται για τον τρόπο με τον οποίο τους αντιμετωπίζει η κοινωνία και απλά να συνεχίσουν τη ζωή τους.
11. Εορτασμοί όπως το «Gay Pride» («Ημέρα υπερηφάνειας των γκέι») είναι γελοίοι επειδή υποθέτουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός του ατόμου, και συγκεκριμένα η ανδρική ομοφυλοφιλία, θα έπρεπε ν' αποτελεί πηγή περηφάνειας

12. Αν οι γκέι άντρες θέλουν να τους συμπεριφέρονται όπως σε όλους τους άλλους, τότε θα πρέπει να σταματήσουν να κάνουν τόση πολύ φασαρία για τη σεξουαλικότητα και την κουλτούρα τους.

Κλίμακα Μοντέρνας Ομοαρνητικότητας (λεσβίες) (Morrison & Morrison, 2003)

1. Η ιδέα ότι τα πανεπιστήμια έχουν προγράμματα σπουδών από τα οποία αποφοιτούν φοιτητές με πτυχίο στις λεσβιακές σπουδές είναι γελοία.
2. Εορτασμοί όπως το «Gay Pride» («Ημέρα υπερηφάνειας των γκέι») είναι γελοίοι γιατί υποθέτουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου, και συγκεκριμένα η γυναικεία ομοφυλοφιλία, θα έπρεπε ν' αποτελεί πηγή περηφάνειας.
3. Οι λεσβίες θα πρέπει να σταματήσουν να επιβάλουν τον τρόπο ζωής τους στους άλλους.
4. Οι λεσβίες φαίνεται πως εστιάζουν στο πώς διαφέρουν από τις στρέιτ και αγνοούν το πώς μοιάζουν.
5. Πολλές λεσβίες χρησιμοποιούν τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους για να αποκτήσουν ειδικά δικαιώματα και προνόμια.
6. Οι λεσβίες έχουν γίνει υπερβολικά συγκρουσιακές στην απαίτησή τους για ίσα δικαιώματα.
7. Οι λεσβίες που έχουν παραδεχθεί την ταυτότητά τους ανοιχτά πρέπει να θαυμάζονται για το θάρρος τους. (Α)
8. Στους σημερινούς δύσκολους οικονομικούς καιρούς, τα λεφτά των φορολογούμενων Ελλήνων δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν οργανώσεις λεσβιών.
9. Αν οι λεσβίες θέλουν να τους συμπεριφέρονται όπως σε όλους τους άλλους, τότε θα πρέπει να σταματήσουν να κάνουν τόση πολύ φασαρία για τη σεξουαλικότητα και την κουλτούρα τους.
10. Οι λεσβίες θα πρέπει να σταματήσουν να διαμαρτύρονται για τον τρόπο που τους αντιμετωπίζει η κοινωνία και απλά να συνεχίσουν τη ζωή τους.
11. Οι λεσβίες δεν χρειάζεται πλέον να διαδηλώνουν για ίσα δικαιώματα.
12. Οι λεσβίες έχουν όλα τα δικαιώματα που χρειάζονται.

Στάσεις Απέναντι σε Λεσβίες και Γκέι (Grigoropoulos και συν., 2010)

1. Οι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας.
2. Η ομοφυλοφιλία ενός ανθρώπου, σε καμιά περίπτωση, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο. (Α)
3. Η ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία, επειδή καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.
4. Η ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν πρέπει να αποδοκιμάζεται. (Α)
5. Η ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία.
6. Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας.
7. Η ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα. (Α)
8. Η ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας.
9. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας.
10. Οι ομοφυλόφιλοι είναι αρρωστημένα άτομα.
11. Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια. (Α)
12. Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι είναι αηδιαστικοί.
13. Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα άτομα να διδάσκουν στα σχολεία.
14. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή.
15. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανθρώπων. (Α)
16. Εάν ένα άτομο έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις, πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις ξεπεράσει.
17. Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι το παιδί μου είναι ομοφυλόφιλο. (Α)
18. Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών ή μεταξύ δύο γυναικών δεν είναι καθόλου σωστό.
19. Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων αποτελεί γελοίο γεγονός.
20. Η ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός τρόπος ζωής, ο οποίος δεν θα πρέπει να καταδικάζεται. (Α)

Ανοιχτότητα σε Εμπειρίες (Ashton & Lee, 2009)

1. Θα βαριόμουν πολύ αν πήγαινα σε γκαλερί τέχνης. (A)
2. Με ενδιαφέρει να μαθαίνω για την ιστορία και την πολιτική σε άλλες χώρες .
3. Θα απολάμβανα τη δημιουργία έργων τέχνης, όπως ενός μυθιστορήματος , ενός τραγουδιού ή μιας ζωγραφιάς.
4. Πιστεύω ότι το να δίνεις σημασία σε ριζοσπαστικές ιδέες είναι χάσιμο χρόνου. (A)
5. Αν είχα την ευκαιρία, θα μου άρεσε να απολαύσω ένα κονσέρτο κλασσικής μουσικής.
6. Δεν έχω απολαύσει ποτέ το ξεφύλλισμα μιας εγκυκλοπαίδειας. (A)
7. Οι άνθρωποι συχνά μου λένε ότι έχω πολύ φαντασία.
8. Μου αρέσουν οι άνθρωποι που έχουν αντισυμβατικές απόψεις.
9. Δε θεωρώ ότι είμαι δημιουργικός άνθρωπος ή άνθρωπος της τέχνης. (A)
10. Βρίσκω βαρετές τις συζητήσεις περί φιλοσοφίας. (A)

Ευρητήριο Προσωπικής Αντίδρασης (Reynolds, 1982)

1. Μερικές φορές μου είναι δύσκολο να συνεχίσω να κάνω τη δουλειά μου εάν δεν πάρω κάποια ενθάρρυνση. (A)
2. Μερικές φορές νοιώθω πικρία που δεν γίνεται αυτό που θέλω. (A)
3. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παράτησα γιατί δεν πίστεψα ιδιαίτερα στις ικανότητές μου. (A)
4. Υπήρξαν φορές που ήθελα να εναντιωθώ σε ανθρώπους με εξουσία, παρόλο που ήξερα ότι είχαν δίκιο. (A)
5. Ανεξάρτητα με ποιον μιλάω, είμαι πάντοτε καλός ακροατής.
6. Υπήρξαν φορές που εκμεταλλεύτηκα κάποιον/α. (A)
7. Είμαι πάντοτε διατεθειμένος/η να παραδεχτώ τα λάθη μου.
8. Μερικές φορές προσπαθώ να βρω το δίκιο μου απέναντι σε κάποιον, να τον / την «πατσίσω» παρά να συγχωρήσω και να ξεχάσω. (A)
9. Είμαι πάντοτε ευγενικός/ή, ακόμη και με ανθρώπους που είναι δυσάρεστοι.
10. Ποτέ δεν έχω εκνευριστεί από ανθρώπους που εκφράζουν ιδέες πολύ διαφορετικές από τις δικές μου. (A)
11. Υπήρξαν φορές που ζήλεψα πολύ την καλή τύχη των άλλων. (A)
12. Μερικές φορές εκνευρίζομαι από ανθρώπους που μου ζητούν χάρες. (A)

13. Δεν έχω ποτέ πει εσκεμμένα κάτι που θα πλήγωνε τα αισθήματα κάποιου. (A)

Σημείωση: (A) = ερωτήσεις που κωδικοποιούνται αντίστροφα.